
Institute i Kerkimeve Urbane

Dokument Qeverisjeje

Politika dhe Procedurat e Masave Mbrojtëse Mjedisore dhe Sociale

Miratuar nga Këshilli Drejtues më 02 prill 2026

PËRMBAJTJA

QËLLIMI DHE FUSHËVEPRIMI I POLITIKËS.....	1
ANGAZHIMI PËR MASAT MBROJTËSE MJEDISORE DHE SOCIALE	1
KËRKESAT MJEDISORE DHE SOCIALE.....	2
QEVERISJA DHE PROCEDURAT.....	4
ZBATIMI I PROCEDURAVE GJATË TË GJITHË CIKLIT TË PROJEKTIT.....	4
ZBATIMI I PROCEDURAVE PËR PROJEKTET E FINANCUARA NGA NDËRMJETËSIT OSE TË ZBATUARA NGA NËNKONTRAKTORËT	7
ROLET DHE PËRGJEGJËSITË NË TË GJITHË ORGANIZATËN.....	8
ZHVILLIMI I KAPACITETEVE	10
KOMUNIKIMET	10
ANGAZHIMI I PALËVE TË INTERESIT DHE MEKANIZMI I ANKESAVE	11
RISHIKIMI DHE PËRMIRËSIMI I RREGULLT I POLITIKËS.....	13
ANEKSI 1: NJË PASQYRË DHE OBJEKTIVAT E ÇDO STANDARDI TË PERFORMANCËS.....	14
ANEKSI 2: SHËRMBIMI DHE KATEGORIZIMI I RREZIKUT E&S	19
ANEKSI 3: KËRKESAT E ESIA-S DHE ESMP-SË.....	30
ANEKSI 4: SHABLLONI I MONITORIMIT E&S.....	31
ANEKSI 5: PROCEDURAT E ANKESAVE E&S	33
ANEKSI 6: FJALORTH I TERMAVE KRYESORE	39

QËLLIMI DHE FUSHËVEPRIMI I POLITIKËS

Urban Research Institute (URI) do të menaxhojë në mënyrë efektive dhe të drejtë rreziqet dhe ndikimet mjedisore e sociale dhe do të përmirësojë rezultatet e të gjitha projekteve të zbatuara nga URI. Kjo Politikë paraqet angazhimet e URI-t dhe formulon parimet e standardet ndaj të cilave URI do të mbajë veten të përgjegjshëm. Përmes kësaj Politike, URI do të kërkojë që të gjitha aktivitetet e mbështetura nga URI të angazhohen për:

- Shmangien dhe, kur shmangia është e pamundur, zbutjen e ndikimeve të padëshiruara ndaj njerëzve dhe mjedisit.
- Rritjen e qasjes së drejtë në përfitimet e zhvillimit.
- Marrjen e konsideratave të duhura ndaj popullsisë, grupeve dhe individëve të cenueshëm e të marginalizuar, komuniteteve vendore, popujve autëktonë, si dhe grupeve e individëve të tjerë të marginalizuar që preken ose mund të preken nga projektet e zbatuara nga URI.

Politika siguron përputhshmëri të plotë me ligjet, rregulloret dhe standardet kombëtare mjedisore dhe sociale të zbatueshme, duke ruajtur në të njëjtën kohë përputhjen me politikat e URI-t për të siguruar zbatim koherent në të gjithë veprimtarinë e organizatës.

Fushëveprimi i kësaj politike shtrihet në të gjitha projektet e zhvilluara dhe të zbatuara nga Urban Research Institute, përfshirë ato të zbatuara nga nënkontraktorët. Ajo përcakton procedurat për identifikimin, vlerësimin dhe menaxhimin sistematik të rrezikeve mjedisore e sociale në të gjitha projektet e ardhshme.

Kjo politikë nuk trajton në mënyrë të veçantë çështjet që lidhen me gatishmërinë ose reagimin ndaj emergjencave mjedisore, si fërkimet e fatkeqësive me fillim të papritur apo aksidentet që rrjedhin nga faktorë natyrorë, teknologjikë ose të shkaktuar nga njeriu, ose nga një kombinim i tyre, të cilat shkaktojnë ose kërcënojnë të shkaktojnë dëme të rënda mjedisore si dhe humbje të jetës njerëzore e të pronës.

Politika Mjedisore dhe Sociale zbatohet për Urban Research Institute dhe të gjithë bashkëpunëtorët e tij që kryejnë punë për Urban Research Institute në më të gjithë vendin dhe rajonin. Këtu përfshihen punëmarrësit aktualë dhe personat që punojnë për Urban Research Institute nëpërmjet një marrëveshjeje punësimi, kontrate konsulence, partnerë zbatues dhe kontraktorë të palës së tretë.

Qëndrueshmëria është pjesë thelbësore e mënyrës sesi e ofrojmë punën tonë, dhe ne promovojmë të njëjtat parime në marrëdhëniet tona me kontraktorët, furnitorët dhe çdo partner tjetër.

ANGAZHIMI PËR MASAT MBROJTËSE MJEDISORE DHE SOCIALE

Në Urban Research Institute, ne jemi të përkushtuar ta kryejmë punën tonë me integritet, ndërgjegjshmëri dhe drejtësi. Këtë e bëjmë në përputhje me ligjet e zbatueshme dhe me Kodin e Sjelljes së Urban Research Institute dhe politikat që e mbështesin atë.

Mbajtja e parimeve të integritetit, ndërgjegjshmërisë dhe drejtësisë është parësore në të gjithë punën tonë. Ne i përmbahemi në mënyrë të palëkundur ligjeve të zbatueshme, standardeve mjedisore e sociale dhe Kodit të Sjelljes së Urban Research Institute, për të siguruar sjelljen etike të veprimtarisë sonë.

Ne i mbajmë kontraktorët, furnitorët dhe bashkëpunëtorët tanë në të njëjtat standarde të larta, duke nxitur një kulturë respekti dhe përgjegjësie të ndërsjellë. Duke përafruar vlerat dhe veprimet tona, synojmë të kultivojmë partneritete afatgjata të ndërtuara mbi besimin dhe praktikatat etike të biznesit.

Së bashku, përpiqemi të arrijmë qëllime të përbashkëta duke ruajtur standardet më të larta të integritetit dhe përgjegjësisë sociale.

Urban Research Institute, një organizatë rajonale e ndërgjegjshme, përpiqet të kontribuojë në përparimin e sektorëve të ndryshëm, përfshirë promovimin e qeverisjes së mirë dhe decentralizimit, ruajtjen e mjedisit dhe menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve, përmirësimin e ofrimit të shërbimeve publike duke fuqizuar kapacitetet vendore e kombëtare, nxitjen e artit, trashëgimisë kulturore dhe turizmit, si dhe mbështetjen e shoqërisë civile.

Duke njohur se rreziqet e lidhura me gjininë janë një aspekt thelbësor i masave mbrojtëse mjedisore e sociale, URI angazhohet të identifikojë, vlerësojë dhe zbusë në mënyrë sistematike ndikimet e mundshme negative gjinore në të gjitha projektet, duke i trajtuar këto nëpërmjet integritit proaktiv të masave mbrojtëse gjinore në planifikimin, zbatimin dhe kornizat e monitorimit të projekteve.

Politika Mjedisore dhe Sociale merr parasysh interesat e palëve tona të ndryshme të interesit. Këto përfshijnë punëmarrësit, partnerët, furnitorët, klientët, organet qeveritare, institucionet arsimore e të dijes, shoqatat industriale e shoqërore (përfshirë OJQ të tjera) dhe komunitetet në të cilat vepron Urban Research Institute.

Kjo politikë pasqyron përkushtimin tonë ndaj zhvillimit të qëndrueshëm dhe angazhimin tonë për mbrojtjen e përfituesve nga ndikimet negative të padëshiruara që rrjedhin nga projektet tona. Ajo zbatohet për të gjithë veprimtarinë e URI-t, punëmarrësit, partnerët dhe nënkontraktorët e përfshirë në zbatimin e projekteve.

KËRKESAT MJEDISORE DHE SOCIALE

Projektet e mbështetura nga URI duhet të jenë në përputhje me kërkesat mjedisore e sociale. Këto kërkesa përfshijnë përputhshmërinë me ligjet dhe standardet kombëtare e nënkombëtare në fushën e mbrojtjes mjedisore e sociale, si dhe përputhshmërinë me Standardet e Performancës së Menaxhimit Mjedisor e Social (PS) të përcaktuara nga IFC dhe masat mbrojtëse të Fondit të Gjellbër për Klimën (GCF). PS-të e miratuara janë:

- PS 1: Vlerësimi dhe menaxhimi i rreziqeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale.
- PS 2: Kushtet e Punës dhe të Punësimit.
- PS 3: Efiçenca e Burimeve dhe Parandalimi i Ndërtësimit.
- PS 4: Shëndeti, Siguria dhe Mbrojtja e Komunitetit.
- PS 5: Marrja e Tokës dhe Rivendosja e Padëshiruar.
- PS 6: Ruajtja e Biodiversitetit dhe Menaxhimi i Qëndrueshëm i Burimeve Natyrore të Gjalla.
- PS 7: Popujt autëktonë.
- PS 8: Trashëgimia Kulturore.

Një pasqyrë dhe objektivat e çdo standardi të performancës gjenden në aneksin 1.

Kategoritë e rrezikut mjedisor e social të projekteve të mbështetura nga URI përcaktohen si më poshtë:

Kategoria A. Aktivitete me rreziqe dhe ndikime të mundshme të rëndësishme negative mjedisore dhe/ose sociale që, në mënyrë individuale ose kumulative, janë të larmishme, të pakthyeshme ose të papërsëritura.

Kategoria B. Aktivitete me rreziqe dhe ndikime të mundshme të kufizuara negative mjedisore dhe/ose sociale që, në mënyrë individuale ose kumulative, janë të pakta, përgjithësisht specifike për vendin, kryesisht të kthyeshme dhe lehtësisht të adresueshme përmes masave zbutëse.

Kategoria C. Aktivitete me rreziqe dhe/ose ndikime minimale ose pa rreziqe e ndikime negative mjedisore dhe/ose sociale.

Detajet mbi kategorizimin e rrezikut mjedisor e social të URI-t jepen në Aneksin 2.

QEVERISJA DHE PROCEDURAT

Procesi i zbatimit të politikës përfshin:

- Zbatimin e procedurave gjatë të gjithë ciklit të projektit
- Zbatimin e procedurave për projektet e financuara nga Ndërmjetësit ose të zbatuara nga nënkontraktorët
- Role dhe përgjegjësi të qarta në të gjithë organizatën
- Zhvillimin e kapaciteteve
- Komunikimet
- Angazhimin e Palëve të Interesit dhe Mekanizmin e Ankesave
- Rishikimin dhe përmirësimin e rregullt të politikës

ZBATIMI I PROCEDURAVE GJATË TË GJITHË CIKLIT TË PROJEKTIT

Çdo projekt i financuar dhe/ose i zbatuar nga URI kalon nëpër një cikël projekti, ku çdo hap i ciklit ka procedurat e veta të dedikuara për masat mbrojtëse mjedisore e sociale (ESS). URI do të zbatojë procedurat ESS për hapat e mëposhtme të ciklit të projektit:

1. Identifikimi dhe përgatitja e projekteve
2. Vlerësimi dhe përzgjedhja e projekteve
3. Kontraktimi i projekteve
4. Zbatimi, monitorimi dhe mbikëqyrja
5. Përfundimi dhe vlerësimi i projektit

Hapi 1: Identifikimi dhe përgatitja e projekteve

- Një ekspert ESS/gjinie i URI-t kryen një shqyrtim dhe kategorizim fillestar mjedisor e social të një propozimi projekti (shih aneksin 2 për udhëzime të hollësishme). Kjo do të rezultojë në një vlerësim fillestar të rrezikeve të mundshme mjedisore e sociale (E&S), kategorizimin fillestar E&S të projektit të propozuar dhe përcaktimin e vlerësimeve E&S që do të duhet të kryhen para kontraktimit të projektit.
- Përveç rasteve kur kategorizimi E&S ishte “C”, eksperti ESS/gjinie i URI-t do ta informojë propozuesin për rezultatin e shqyrtimit dhe kategorizimit fillestar mjedisor e social të propozimit të projektit. Propozuesi do të informohet për:
  - Kërkesat E&S të URI-t, përfshirë kërkesat gjinore.
  - Kategorizimin fillestar të propozimit.
  - Dokumentacionin (ESIA, ESMP, etj.) që do të duhet të gjenerohet, nëse do të jetë e nevojshme.
  - Si mund të kryhet dhe financohet ky dokumentacion.
- Nëse kategorizimi fillestar i një propozimi projekti është “A” dhe URI është e interesuar të financojë projektin, URI do të kryejë një vizitë në terren për përcaktimin e fushëveprimit, e shoqëruar nga një konsulent E&S me përvojë. Përveç një ESIA-je, mund të kërkohen studime dhe plane shtesë për projektet e kategorisë A, sipas rastit, përfshirë Planin e Angazhimit të Palëve të Interesit (SEP), Planin e Menaxhimit të Punës (LMP), Sistemin e Menaxhimit Mjedisor e Social (ESMS), Planin e Rivendosjes (RP), etj.
- Një ekspert ESS/gjinie i URI-t do të përpilojë termat e referencës për dokumentacionin e detyrueshëm (ESIA, ESMP, etj.) që do të gjenerohet, sipas nevojës, dhe do të prokurojë ekspertët që kryejnë këtë punë. Nëse në hapin e mëparshëm është rënë dakord që

propozuesi do të prokurojë, mbikëqyrë dhe financojë gjenerimin e dokumentacionit të detyrueshëm E&S, URI mund ta ndihmojë propozuesin në përgatitjen e termave të referencës dhe/ose prokurimit, sipas marrëveshjes individuale.

- Shih Aneksin 3 për detaje mbi kërkesat e ESIA-s dhe ESMP-së.
- Pasi të përfundojnë hapat e mësipërm, ekspertët ESS/gjinie të URI-t siguron që të gjitha dokumentet e prodhuara të ruhen në mënyrë dixhitale për të lehtësuar qasjen dhe analizën e ardhshme të skedarëve/informacionit.

Hapi 2: Vlerësimi dhe përzgjedhja e projekteve

- Pasi një propozim i plotë projekti dhe dokumentacioni i detyrueshëm E&S sipas hapit 1 më sipër të jenë dorëzuar te URI, dhe para vendimit të URI-t për ta financuar dhe/ose zbatuar propozimin, ekspertët ESS/gjinie të URI-t do të shqyrtojnë dokumentet E&S të dorëzuara për përputhshmëri me kërkesat E&S dhe gjinore të URI-t. Nëse nuk ka përputhshmëri të plotë, propozuesi do të informohet dhe do të kërkohet të ndryshojë dokumentacionin për të arritur përputhshmërinë. Në rast përputhshmërie të plotë, do të kryhet kujdesi i duhur (due diligence) E&S.
- Ekspertët ESS/gjinie të URI-t do të kryejnë kujdesin e duhur E&S:
  - Kategoria fillestare E&S e projektit do të rishikohet dhe, nëse është e nevojshme, do të përditësohet.
  - Nëse një projekt është i kategorisë “A” ose “B”, identifikoni palët e mundshme të interesit dhe grupet e interesit që mund të preken negativisht nga projekti i propozuar dhe diskutoni propozimin me ta për të shmangur mosmarrëveshje të mundshme afatshkurtra ose të ngjashme në të ardhmen. Modifikoni ESMP-në nëse është e nevojshme.
  - Nëse një projekt është i kategorisë “A” ose “B”, diskutoni dhe bini dakord me propozuesin për procedurat dhe afatet e zbatimit të ESMP-së. Nëse një projekt është i kategorisë “A”, URI do të kryejë gjithashtu një vizitë të detyrueshme në terren për përcaktimin e fushëveprimit, të shoqëruar nga një konsulent E&S me përvojë. Nëse një projekt është i kategorisë “B”, mund të kryhet një vizitë në terren, por nuk është e detyrueshme.
  - Vlerësoni dhe merrni parasysh performancën e mëparshme të klientit në fushën e menaxhimit E&S të projekteve.
  - Përmbledhni dokumentacionin E&S dhe rezultatin e kujdesit të duhur për të përfshirë në raportin e përgjithshëm të vlerësimit të projektit, p.sh. duke përgatitur një memorandum të kujdesit të duhur E&S. Vëreni se duhet të përfshihet jo vetëm informacioni teknik, por edhe kushtet e propozuara të lidhura me E&S dhe masat për menaxhimin, monitorimin e vlerësimit E&S gjatë zbatimit të projektit dhe si do të mbulohen kostot përkatëse.
  - Dorëzoni memorandumun te Drejtori Ekzekutiv, duke theksuar çdo rrezik specifik të lidhur me E&S që duhet marrë parasysh gjatë miratimit të projektit. Drejtori Ekzekutiv dhe Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve do të vendosin për rekomandimet e lidhura me ESS të përfshira në memorandum. Bazuar në këtë vendim, ekspertët ESS/gjinie do të përshtatin dhe finalizojnë dokumentacionin E&S para kontraktimit të projektit.
  - Përgatitni dhe publikoni një përmbledhje të ESIA-s në faqen e internetit në përputhje me kërkesat e URI-t.
  - Informoni propozuesin për rezultatin e kujdesit të duhur. Kjo zakonisht bëhet së bashku me informimin e propozuesit për vendimin e URI-t për ta financuar/zbatuar projektin.

Hapi 3: Kontraktimi i projekteve

- Për projektet e kategorisë “B” dhe “C”, në kontratën e financimit me propozuesin do të përfshihen klauzola standarde E&S, që lidhen me:
  - Përputhshmërinë me legjislacionin.
  - Standardet ESS dhe politikën gjinore të URI-t.
  - Zbatimin e detyrueshëm të ESMP-së, nëse zbatohet.
  - Monitorimin dhe raportimin e detyrueshëm sipas ESMP-së.
- Për projektet e kategorisë “A”, do të formulohen dhe përfshihen në kontratën e financimit klauzola të dedikuara që lidhen me rreziqe specifike E&S, që kanë të bëjnë me:
  - Përputhshmërinë me legjislacionin.
  - Standardet ESS dhe politikën gjinore të URI-t.
  - Strukturat e detyrueshme për menaxhimin E&S në nivel projekti.
  - Zbatimin e detyrueshëm të ESMP-së.
  - Monitorimin dhe raportimin e detyrueshëm të lidhur me menaxhimin E&S (të paktën çdo vit).
  - Vizita të rregullta dhe ad hoc monitorimi e mbikëqyrjeje në terren nga URI.
  - Klauzola shtesë, sipas nevojës.
- Klauzolat e draftit për përfshirje në kontratë do të përpilohen nga ekspertët ESS/gjinie të URI-t dhe, pas miratimit nga Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve, do të dorëzohen te ekipi ligjor i URI-t për finalizimin e kontratës me propozuesin. Klauzolat e projekteve të kategorisë “A” do të rishikohen dhe miratohen gjithmonë nga Drejtori Ekzekutiv. Pasi kontratat e propozuara të financimit të jenë miratuar nga URI, ato do të negociohen me propozuesin/klientin, përfshirë klauzolat E&S. Nëse negociatat e kontratës çojnë në situata ku komprometohen klauzolat e lidhura me E&S të miratuara nga Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve, klauzolat alternative të propozuara do të rishikohen gjithmonë nga ekspertët ESS/gjinie të URI-t dhe do të miratohen përsëri nga Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve. Ky rishikim dhe miratim i ri do të sigurojnë gjithmonë që garantohet përputhshmëri e plotë me legjislacionin përkatës, standardet ESS të URI-t dhe politikën gjinore të URI-t.

Hapi 4: Zbatimi, monitorimi dhe mbikëqyrja e projektit

- Në përputhje me kushtet e përfshira në kontratën e projektit, menaxheri i projektit dhe/ose klienti do të sigurojnë që kërkesat ESS dhe gjinore të URI-t të zbatohen në çdo kohë gjatë zbatimit të projektit. Në veçanti, klienti do të jetë përgjegjës për zbatimin e ESMP-së të rënë dakord dhe planeve të tjera të menaxhimit, dhe do të raportojë te Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve dhe bashkëfinancuesit për ecëurinë e zbatimit.
- Menaxheri i projektit dhe/ose klienti do të përpilojë dhe dorëzojë raporte të ecëurisë së zbatimit të projektit, sipas përcaktimit në kontratën e projektit. Këto raporte do të rishikohen dhe verifikohen nga Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve dhe ekspertët ESS/gjinie. Problemet e hasura dhe të raportuara do të diskutohen fillimisht në mënyrë të brendshme me Drejtorin e Përgjithshëm të Menaxhimit të Projekteve dhe, nëse çmohet e nevojshme nga Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve, me Drejtorin Ekzekutiv. Zëgjdhjet e propozuara për çështjet do të diskutohen dhe rënë dakord me menaxherin e projektit dhe/ose klientin.
- Monitorim shtesë do të kryhet nga ekspertët ESS/gjinie sipas kontratës së financimit dhe mund të përfshijë, për shembull, vizita të dedikuara në terren. Nëse një monitorim i tillë nxjerr në pah çështje dhe kërkon ndryshime në ESMP, problemet do të diskutohen fillimisht në mënyrë të brendshme me Drejtorin e Përgjithshëm të Menaxhimit të Projekteve dhe, nëse çmohet e nevojshme nga Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve, me

Drejtorin Ekzekutiv. Zëgjdhjet e propozuara për çështjet do të diskutohen dhe rënë dakord me menaxherin e projektit dhe/ose klientin.

- Në disa raste do të kryhen vlerësime afatmesme të projektit. Nëse vlerësime të tilla kryhen për projektet e kategorizuara si “A” ose “B”, do të vlerësohen edhe kërkesat E&S të projektit. Ekspertët ESS/gjinie do të shqyrtojnë raporte të tilla vlerësimi dhe, nëse janë rekomanduar ndryshime në ESMP ose instrumente të tjera të zbatueshme, ndryshime të tilla do të diskutohen dhe rënë dakord me menaxherin e projektit dhe/ose klientin.
- Shqyrtimi i raporteve të ecëurisë së zbatimit të projektit, vlerësimet afatmesme dhe aktivitetet shtesë të monitorimit do të dokumentohen gjithmonë në raportet e monitorimit E&S të përgatitura nga ekspertët ESS/gjinie dhe do të ruhen së bashku me dokumentacionin tjetër E&S në skedarin e projektit. Shih Aneksin 4 për shabllonin e monitorimit E&S (raportet ose informacioni shtesë i mundshëm i monitorimit i kërkuar nga bashkëfinancuesit e projektit do të dokumentohet dhe ruhet gjithashtu).

Hapi 5: Përfundimi dhe vlerësimi i projektit

- Në përputhje me kushtet e përfshira në kontratën e projektit, menaxheri i projektit dhe/ose klienti do të dorëzojë një raport përfundimi të projektit, përfshirë informacionin mbi zbatimin e ESMP-së. Këto raporte do të rishikohen dhe verifikohen nga ekspertët ESS/gjinie dhe, nëse zbatohet, nga Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve. Çdo çështje që kërkon zëgjdhje, nëse zbatohet, do të komunikohet te menaxheri i projektit dhe/ose klienti dhe do të adresohet para transferimit përfundimtar të fondeve.
- Në disa raste do të kryhen vlerësime përfundimtare të projektit. Nëse një vlerësim i tillë kryhet për projektet e kategorizuara si “A” ose “B”, do të vlerësohen edhe kërkesat E&S të projektit. Ekspertët ESS/gjinie do të shqyrtojnë raporte të tilla vlerësimi dhe, nëse janë raportuar shkelje të ESMP-së ose instrumenteve të tjera të zbatueshme, zëgjdhjet përkatëse, sipër rekomandimit të vlerësuesve, do të diskutohen dhe rënë dakord me menaxherin e projektit dhe/ose klientin dhe do të zbatohen para transferimit përfundimtar të fondeve.
- Shqyrtimi i raporteve të përfundimit të projektit dhe vlerësimet përfundimtare do të dokumentohen gjithmonë në raportet e monitorimit E&S të përgatitura nga ekspertët ESS/gjinie dhe do të ruhen së bashku me dokumentacionin tjetër E&S në skedarin e projektit.

Politika ESS e URI-t do të auditohet të paktën çdo 4 vjet nga Auditimi i Brendshëm për të vlerësuar efektivitetin e programit institucional të menaxhimit.

ZBATIMI I PROCEDURAVE PËR PROJEKTET E FINANCUARA NGA NDËRMJETËSIT OSE TË ZBATUARA NGA NËNKONTRAKTORËT

Në disa raste, URI mund të financojë ose zbatojë projekte nëpërmjet ndërmjetësve të nënkontraktuar ose entiteteve zbatuese.

Në raste të tilla, URI do të sigurojë dhe do të bëjë nënkontraktorët kontraktualisht përgjegjës për zbatimin e kërkesave E&S të URI-t në ciklin e projektit të nënkontraktorit. Në veçanti:

- Para nënkontraktimit, URI do të vlerësojë aftësinë e ndërmjetësit për të zbatuar kërkesat E&S të URI-t. URI do të punëjë vetëm me ata ndërmjetës që e kalojnë vlerësimin. Nëse një ndërmjetës nuk e kalon vlerësimin, ndërmjetësi dhe URI mund të bien dakord që URI të marrë një rol për zbatimin e pjesërshëm ose të plotë të detyrave të menaxhimit E&S për të

përmbushur kërkesat E&S të URI-t. Nëse bëhet një marrëveshje e tillë, kostot për këtë punë E&S të kryer nga URI do të mbulohen nga nënkontraktori ose nga një bashkëfinancues i projektit.

- Nënkontraktorët do të zbatojnë menaxhimin E&S në nivel projekti i cili është të paktën po aq i fortë sa menaxhimi i vetë E&S i URI-t, sipër përcaktimit në këtë politikë.
- URI dhe nënkontraktori do të bien dakord kontraktualisht që i gjithë dokumentacioni i lidhur me menaxhimin E&S i prodhuar dhe i mbledhur nga ndërmjetësi, përfshirë në nivel projekti, do të vihet në dispozicion të URI-t. Përveç kësaj, dhe nëse zbatohet, do të bihet dakord midis URI-t dhe ndërmjetësit për raportim të rregullt e të hollësishëm E&S në nivel portofoli (të paktën çdo vit). Ky raportim do të jetë në përputhje me kërkesat e raportimit që URI do të ketë nga financuesit e vet, nëse zbatohet.
- URI dhe nënkontraktori do të bien dakord kontraktualisht që legjislacioni përkatës i lidhur me ESS i vendit në të cilin projekti do të ketë aktivitete do të respektohet në çdo kohë gjatë zhvillimit dhe zbatimit të projektit.
- URI dhe nënkontraktori do të bien dakord kontraktualisht që URI ruan të drejtën për të kryer vizita në terren në çdo kohë lidhur me ESS-në e projekteve të mbështetura financiarisht nga URI.
- Në rastin e projekteve të konsideruara për financim nga ndërmjetësi të cilat janë kategorizuar si “A” ose “B”, URI do të shqyrtojë gjithmonë raportet e kujdesit të duhur E&S të ndërmjetësit për projekte të tilla, para se të merret vendimi i miratimit i ndërmjetësit për projekte të tilla. URI dhe ndërmjetësi do të bien dakord kontraktualisht që miratimi i ndërmjetësit është me kusht miratimin nga URI të dokumentacionit të kujdesit të duhur E&S të secilit projekt.

ROLET DHE PËRGJEGJËSITË NË TË GJITHË ORGANIZATËN

URI zbaton rolet dhe përgjegjësitë e përshkruara më poshtë për të arritur objektivat e Politikës ESS dhe për të siguruar përputhshmëri me PS 1 “Vlerësimi dhe menaxhimi i rrezikeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale”.

Rolet dhe përgjegjësitë për zbatimin e Politikës ESS në URI janë në përputhje me procedurat e përcaktuara në seksionin e mësipërm dhe janë si më poshtë:

Asambleja e Përgjithshme (AP) dhe Komiteti i Rrezikut dhe Auditimit i AP-së

- Miraton Politikën ESS dhe ndryshimet e ardhshme në të.
- Mbikëqyr, përmes Auditimit të Brendshëm dhe Drejtorit Ekzekutiv, zbatimin e Politikës ESS.

Drejtori Ekzekutiv

- Mbikëqyr zbatimin e ESMS-së.
- Diskuton përditësimet e propozuara të Politikës ESS dhe rekomandon përditësime të AP për miratim.
- Shqyrton dhe miraton klauzolat e propozuara të kontratës së financimit për propozuesit e projekteve të kategorizuara si “A”.
- Vepron mbi ankesat E&S që përshkallzohen në nivelin e Drejtorit Ekzekutiv.

Auditimi i Brendshëm

- Vepron mbi ankesat E&S që përshkallzohen në nivelin e Auditimit të Brendshëm.
- Kryen auditime të brendshme të ESMS-së çdo katër vjet dhe auditime specifike projektsh sipas planit të auditimit.

Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve

- Përgjegjës për koordinimin e përgjithshëm të zbatimit të ESMS-së, përfshirë menaxhimin e ciklit të projektit të lidhur me E&S.
- Shqyrton dhe miraton klauzolat e propozuara të kontratës së financimit për propozuesit e projekteve të kategorizuara si "B" dhe "C".
- Koordinon përpilimin e çdo përditësimi të Politikës ESS dhe dorëzon përditësimet e propozuara te Drejtori Ekzekutiv.
- Siguron që i gjithë dokumentacioni ESS në nivel projekti të regjistrohet në mënyrë sistematike dhe të rregullt për të lehtësuar qasjen dhe analizën e skedarëve/informacionit.
- Kontribuon në zbatimin e procedurave të prokurimit për përzgjedhjen e ofruesve të shërbimeve për çdo studim të jashtëm që do të kërkohet si pjesë e ESMS-së, p.sh. ESIA, ESMP, RP, etj.
- Lehtëson ankesat E&S sipas aneksit 5.

Ekspertët ESS/gjinie

- Kryejnë vlerësimin/kategorizimin fillestar mjedisor e social të një projekti të ri të propozuar dhe sigurojnë që vlerësime të tilla të regjistrohen në mënyrë sistematike dhe të rregullt (shih anekset 1 - 2).
- Përpilojnë termat e referencës për çdo studim të jashtëm mjedisor e social që do të prokurohet nga URI si pjesë e ESMS-së, përfshirë për shembull: ESIA, ESMP, SEP dhe RP (shih anekset 2 dhe 3).
- Kryejnë kujdesin e duhur E&S.
- Shqyrtojnë studimet mjedisore e sociale që janë prokuruar nga URI si pjesë e ESMS-së. Formulojnë rekomandime nga perspektiva e URI-t lidhur me studime të tilla. Në bashkëpunim me Drejtorin e Përgjithshëm të Menaxhimit të Projekteve, sigurojnë që këto rekomandime të transmetohen dhe zbatohen nga propozuesi i projektit. Sigurojnë që i gjithë dokumentacioni të regjistrohet në mënyrë sistematike dhe të rregullt.
- Aty ku është e nevojshme, mbështesin klientët/ndërmjetësit/nënkontraktorët në përpilimin e ESMP-ve, ose, aty ku zbatohet, përpilojnë plane të tilla në projektet e koordinuara drejtpërdrejt nga URI. Sigurojnë që të gjitha ESMP-të për projektet e mbështetura nga URI të jenë në përputhje të plotë me ESMS-në e URI-t. Raportojnë te Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve për ESMP-të në baza të rregullta. Sigurojnë që i gjithë dokumentacioni të regjistrohet në mënyrë sistematike dhe të rregullt.
- Hartojnë klauzolat kontraktuale E&S.
- Mbështesin punën e kryerjes së vizitave të monitorimit të projektit në terren (aspektet ESS të vizitave të tilla në terren).
- Mbështesin Drejtorin e Përgjithshëm të Menaxhimit të Projekteve në punën e shqyrtimit të aspekteve ESS të raporteve të monitorimit dhe/ose vlerësimit të projektit, përfshirë raportimin mbi ESMP-të.
- Lehtësojnë ankesat E&S sipas aneksit 5.

Menaxherët e Projekteve (PM) dhe Nëpunësit

- Në bashkëpunim me ekspertët ESS/gjinie dhe ekspertë të tjerë që punojnë nën Drejtorin e Përgjithshëm të Menaxhimit të Projekteve, sigurojnë që ESMP-të e projekteve të zbatuara nga URI të zbatohen, monitorohen, vlerësohen dhe, nëse është e nevojshme, përditësohen. Në rastet kur komponentët e projektit zbatohen nga Entitete Zbatuese

(nënkontraktorë të URI-t), sigurojnë që këto entitete të jenë në përputhje me ESMP-të e rëna dakord. Raportojnë te Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve për ESMP-të në baza të rregullta.

Ekspertët e monitorimit

- Kryejnë të gjithë punën e kërkuar të monitorimit dhe vlerësimit E&S, përfshirë vizitat e monitorimit të projektit në terren. Sigurojnë që i gjithë dokumentacioni të regjistrohet në mënyrë sistematike dhe të rregullt. Shih Aneksin 4 për shabllonin e monitorimit E&S.
- Shqyrtojnë (dhe, aty ku zbatohet: përgatisin) raportet e monitorimit të projektit të përgatitura nga nënkontraktorët dhe përgatisin raporte analitike të lidhura (përfshirë përmbajtje të lidhur me ESS, p.sh. raportim të lidhur me ESMP-të). Sigurojnë që shqyrtime e raporte të tilla të regjistrohen në mënyrë sistematike dhe të rregullt. Raportojnë te Njësia e Drejtorit të Përgjithshëm të Menaxhimit të Projekteve për shqyrtime dhe rezultate të tilla të monitorimit dhe verifikimit.

Zhvilluesit e Projekteve që përpilojnë projekte të reja të URI-t

- Sigurojnë që ESMS-ja e URI-t të pasqyrohet plotësisht në Shënimet e Koncepteve dhe Propozimet e Financimit të përgatitura nga URI për financim nga partnerë dypalëshë dhe/ose shumëpalëshë.

ZHVILLIMI I KAPACITETEVE

Për të mbështetur zbatimin e ESMS-së, URI formulon dhe zbaton në mënyrë të vazhdueshme një program të ngritjes së kapaciteteve për stafët dhe partnerët, në mënyrë që ata të kenë aftësitë, njohuritë dhe burimet e nevojshme për zbatimin e ESMS-së. Për të formuluar programin, URI mund të kryejë vlerësime të nevojave për kapacitete të stafëve dhe partnerëve.

Programi i ngritjes së kapaciteteve do të përfshijë ndër të tjera fushat e mëposhtme: Standardet e Performancës së IFC-së; menaxhimi mjedisor; menaxhimi i shëndetit, sigurisë dhe aspektit social; gjinia; popujt autëktonë; procedurat dhe mjetet e ESMS-së në hartimin, zbatimin dhe vlerësimin e projekteve; menaxhimi i ankesave; etj.

Për të zbatuar programin e ngritjes së kapaciteteve, URI do të krijojë partneritete me trajnerë dhe ekspertë të përshtatshëm për të ndihmuar në ofrimin e programit në përputhje me praktikën e mirë ndërkombëtare.

KOMUNIKIMET

URI krijon dhe mban një sistem të dixhitalizuar për të mbledhur, ruajtur dhe arkivuar në mënyrë sistematike të gjitha dokumentet që gjenerohen gjatë zbatimit të ESMS-së. Skedarët do të ruhen në intervale të rregullta në përputhje me politikën TIK të URI-t. Skedarët do të mbahen për një periudhë prej dhjetë vjetësh.

Skedarët ruhen në sistem nga ekspertët përgjegjës sipas seksionit “rolet dhe përgjegjësitë” më sipër. Drejtori i Përgjithshëm i Zhvillimit të Projekteve siguron që i gjithë dokumentacioni i ESMS-së në nivel projekti të regjistrohet në mënyrë sistematike dhe të rregullt dhe lehtëson qasjen e analizën e skedarëve/informacionit. Në përputhje me politikën e zbulimit të informacionit të URI-t dhe me miratimin e Drejtorit Ekzekutiv, Drejtori i Përgjithshëm i Zhvillimit të Projekteve përcakton të drejtat e

qasjes në sistemin e dixhitalizuar të ESMS-së.

ESIA-të dhe ESMP-të e projekteve të propozuara të kategorisë A dhe B do të publikohen dhe zbulohen për publikun në faqen e internetit të URI-t për kohëzgjatjen minimale të mëposhtme, ku faqja e internetit do të përfshijë ose lidhë me një formular që u mundëson përdoruesve të faqes të bëjnë pyetje dhe/ose ankesa lidhur me informacionin e zbuluar:

- Projektet e kategorisë A: Të paktën 120 ditë kalendarike para vendimit të URI-t për financim/zbatim.
- Projektet e kategorisë B: Të paktën 30 ditë kalendarike para vendimit të URI-t për financim/zbatim.
- Periudha minimale analoge kohore për projektet e kategorisë A dhe B të një nënkontraktori ose ndërmjetësi të angazhuar nga URI.

URI do të marrë vendime financimi për projektet e propozuara të kategorisë A dhe B vetëm pasi të kenë kaluar periudhat e mësipërme kohore për dhënien e komenteve mbi ESIA-të përkatëse dhe pasi të gjitha komentet e marra të jenë adresuar në kënaqsi të komentuesit, propozuesit dhe URI-t, në përputhje me të gjithë legjislacionin në fuqi.

Përveç kësaj, URI publikon informacionin e mëposhtëm të ESMS-së në faqen e tij të internetit:

- Politikën ESS të URI-t.
- Çdo informacion tjetër E&S që URI është e detyruar kontraktualisht ose ligjërisht të zbulojë.

Më tej, URI publikon dhe mban në mënyrë të vazhdueshme një faqe të dedikuar në faqen e tij të internetit, e cila mundëson pyetje dhe ankesa lidhur me punën e ESMS-së të URI-t, përfshirë projektet individuale që URI mbështet. Pyetjet dhe ankesat do të menaxhohen sipas seksionit “Angazhimi i Palëve të Interesit dhe Mekanizmi i Ankesave” më poshtë.

URI do të raportojë mbi zbatimin e ESMS-së në çdo Raport Vjetor të URI-t.

ANGAZHIMI I PALËVE TË INTERESIT DHE MEKANIZMI I ANKESAVE

Angazhimi i palëve të interesit

URI është e përkushtuar të identifikojë palët e veta të interesit për çdo aktivitet projekti, të ofrojë informacion në kohë dhe të qasshëm për ta dhe të ju japë mundësinë të shprehin pikëpamjet dhe shqetësimet e tyre për një projekt dhe ndikimet/rreziqet e tij në faza të ndryshme të ciklit jetësor të projektit, për të siguruar pjesëmarrje kuptimplotë, efektive dhe të informuar të palëve të interesit në hartimin dhe zbatimin e një projekti. Palët e interesit të projektit, përfshirë përfituesit financiarë, individët e prekur nga projekti i propozuar, komuniteti përreth dhe palët e tjera të interesuara, do të përfshihen përmes zbulimit të informacionit, konsultimit dhe pjesëmarrjes së informuar në një mënyrë në përpjesëtim me rreziqet dhe ndikimet ndaj palëve të prekura. Ky angazhim do të kontribuojë në ndërtimin e besimit, kredibilitetit dhe mbështetjes vendore, si dhe në rritjen e pronësisë. Angazhimi i palëve të interesit kuptohet si një proces i vazhdueshëm që karakterizohet nga:

- Identifikimi i palëve të interesit që do të preken drejtpërdrejt ose tërthorazi nga projekti.
- Ndërgjegjësimi për çështjet që janë të rëndësishme për secilin grup. Angazhimi do të jetë më i fortë dhe më i shpeshtë me grupet që preken rëndë.
- Kur kihet të bëhet me një përfaqësues të një grupi, sigurohuni që përfaqësuesi përfaqëson në mënyrë legjitime interesat e grupeve dhe komuniteteve të prekura.
- Angazhimi me palët e interesit në komunitetet e tyre, ku ata ndihen rehat.
- Ofrimi i mundësisë për dialog dykahësh.

- Mbjajtja e një regjistri të pyetjeve, komenteve dhe sugjerimeve nga palët e interesit dhe përshtatja e planeve të veprimit e përmirësimi i proceseve të zbatimit të projektit në bazë të këtij reagimi.
- Raportimi përsëri se si u morën parasysh kontributet e tyre.
- Shmangia e krijimit të pritshmërive që nuk do të ose nuk mund të përmbushen.
- Zhvillimi i një Plani specifik të Angazhimit të Palëve të Interesit për të udhëhequr procesin e angazhimit, aty ku është e nevojshme.

Mekanizmi i ankesave

URI do të krijojë dhe do të operojë në mënyrë të vazhdueshme një mekanizëm ankesash E&S që mundëson pyetje dhe ankesa të ngritura nga palët e interesit të projektit, popullsia (potencialisht) e prekur dhe publiku.

URI do të sigurojë që pyetjet dhe ankesat të mund të dorëzohen dhe të trajtohen gjatë të gjithë ciklit jetësor të projektit, përfshirë për:

- ESIA-të dhe ESMP-të e projekteve që URI po i shqyrton për financim.
- Projektet e financuara/zbatuara nga URI (faza e zbatimit të projektit).

Objektivat e mekanizmit të ankesave janë:

- Adresimi dhe zëgjdhja e çështjeve të ngritura nga palët e interesit të projektit, popullsia (potencialisht) e prekur dhe publiku në mënyrë të drejtë dhe efektive.
- Forcimi i performancës E&S të projekteve.
- Forcimi i ESMS-së të URI-t.

Procedura e ankesave përbëhet nga hapat e mëposhtme:

1. Depozitimi i kërkesës.
2. Regjistrimi dhe konfirmimi i marrjes së kërkesës.
3. Shqyrtimi i përshtatshmërisë së kërkesës.
4. Vlerësimi se si mund të zëgjdhjet çështja.
5. Përgatitja e përgjigjes dhe informimi i ankuesit.
6. Nëse ankuesi është i pakënaqur me zëgjdhjen e propozuar, shqyrtoni çështjen me Auditimin e Brendshëm dhe Drejtorin Ekzekutiv dhe informoni ankuesin për përgjigjen.
7. Nëse ankuesi është i pakënaqur me zëgjdhjen e propozuar, shqyrtoni çështjen me Komitetin e Rrezikut dhe Auditimit të AP-së dhe informoni ankuesin për përgjigjen.

Procedurat e hollësishme të ankesave janë përfshirë në aneksin 5.

Të gjitha ankesat E&S të marra nga URI do të futen në një sistem online të qasshëm për publikun për të mundësuar gjurmimin dhe monitorimin e tyre. Përditësimi i informacionit do të jetë javësor dhe do të bëhet nga ekipi E&S. Informacioni do të përfshijë të dhënat e mëposhtme, të organizuara sipas llojit dhe vendndodhjes:

- Numri dhe lloji i ankesave të marra.
- Numri dhe përqindja e ankesave që kanë arritur marrëveshje.
- Numri dhe përqindja e ankesave që janë zëgjdhur.
- Numri dhe përqindja e ankesave që kanë shkuar në ndërmjetësim.
- Numri dhe përqindja e ankesave që janë të pazëgjdhura.

RISHIKIMI DHE PËRMIRËSIMI I RREGULLT I POLITIKËS

Politika ESS e URI-t do të përditësohet rregullisht në përputhje me zhvillimet e fundit në praktikën e mirë ndërkombëtare dhe me kërkesat e financuesve të projekteve të URI-t. Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve do të nisë dhe koordinojë çdo përditësim. Çdo ndryshim i propozuar në Politikë do të dorëzohet te Drejtori Ekzekutiv dhe Asambleja e Përgjithshme për miratim.

Përveç kësaj, Politika ESS e URI-t do të rishikohet nga Auditimi i Brendshëm të paktën çdo 4 vjet.

ANEKSI 1: NJË PASQYRË DHE OBJEKTIVAT E ÇDO STANDARDI TË PERFORMANCËS

PS 1: Vlerësimi dhe menaxhimi i rrezikeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale.

Ky standard kërkon që propozuesi i projektit të studiojë ndikimet e mundshme mjedisore e sociale të një projekti të propozuar për të siguruar që ai mbetet i qëndrueshëm në të dy aspektet në afat të gjatë. Ai përcakton përgjegjësitë për vlerësimin, menaxhimin dhe monitorimin e rrezikeve/ndikimeve E&S në të gjitha fazat e një projekti. Për projektet e financuara nga URI, ky PS kërkon kryerjen e kujdesit të duhur të detyrueshëm mjedisor e social për të identifikuar, vlerësuar, kategorizuar dhe menaxhuar të gjitha rreziqet dhe ndikimet E&S. Kjo mund të mbështetet nga një sërë instrumentesh, përfshirë për shembull Vlerësimin e Ndikimit Mjedisor e Social (ESIA), studime, Planet e Menaxhimit Mjedisor e Social (ESMP), Planet e Veprimit Gjinator, Planet e Rivendosjes, etj.

PS 2: Kushtet e Punës dhe të Punësimit.

Standardi i Performancës 2 njeh se ndërmarrja e rritjes ekonomike përmes krijimit të vendeve të punës dhe gjenerimit të të ardhurave duhet të shoqërohet me mbrojtjen e të drejtave themelore të punëtorëve. Për çdo biznes, fuqia punëtore është një pasuri e çmuar, dhe një marrëdhënie e shëndoshë punëtor-menaxhim është një përbërës kyc i qëndrueshmërisë së një kompanie. Dështimi për të krijuar dhe nxitur një marrëdhënie të shëndoshë punëtor-menaxhim mund të dëmtojë angazhimin dhe mbajtjen e punëtorëve dhe mund të rrezikojë një projekt. Anasjelltas, përmes një marrëdhënieje konstruktive punëtor-menaxhim, dhe duke i trajtuar punëtorët në mënyrë të drejtë e duke u ofruar kushte pune të sigurta dhe të shëndetshme, klientët mund të krijojnë përfitime të prekshme, si rritja e efikasitetit dhe produktivitetit të veprimtarisë së tyre. Objektivat:

- Të promovojë trajtimin e drejtë, mosdiskriminimin dhe mundësitë e barabarta të punëtorëve.
- Të krijojë, mbajë dhe përmirësojë marrëdhënien punëtor-menaxhim.
- Të promovojë përputhshmërinë me ligjet kombëtare të punësimit dhe të punës.
- Të mbrojë punëtorët, përfshirë kategoritë e cenueshme të punëtorëve si fëmijët, punëtorët migrantë, punëtorët e angazhuar nga palët e treta dhe punëtorët në zinxhirin e furnizimit të klientit.
- Të promovojë kushte pune të sigurta dhe të shëndetshme, si dhe shëndetin e punëtorëve.
- Të shmangë përdorimin e punës së detyruar.

PS 3: Efienca e Burimeve dhe Parandalimi i Ndërtësimin.

Standardi i Performancës 3 njeh se rritja e veprimtarisë ekonomike dhe urbanizimi shpesh gjenerojnë nivele të rritura të ndërtësimin në ajër, ujë dhe tokë, dhe konsumojnë burime të kufizuara në një mënyrë që mund të kërcënojë njerëzit dhe mjedisin në nivel vendor, rajonal e global. Gjithashtu ekziston një konsensus global se përqendrimi aktual dhe i parashikuar atmosferik i gazeve serrë (GHG) kërcënon mjedisin dhe shëndetin e mirëqenien publike të brezave të tashëm dhe të ardhshëm. Në të njëjtën kohë, përdorimi më efikas e efektiv i burimeve dhe teknologjitë e praktikat e parandalimit të ndërtësimin e të shmangies e zbutjes së emetimeve të GHG janë bërë më të arritshme pothuajse në të gjitha pjesët e botës. Këto zbatohen shpesh përmes metodologjive të përmirësimit të vazhdueshëm të ngjashme me ato të përdorura për të rritur cilësinë ose

produktivitetin, që janë përgjithësisht të njohura për shumicën e kompanive industriale, bujqësore dhe të sektorit të shërbimeve. Ky Standard i Performancës përcakton një qasje në nivel projekti ndaj efikasitetit të burimeve dhe parandalimit e kontrollit të ndërtimit në përputhje me teknologjitë dhe praktikën e përhapura ndërkombëtare. Përveç kësaj, ky Standard i Performancës promovon aftësinë e kompanive të sektorit privat për të adoptuar teknologji dhe praktika të tilla përdorimi i tyre është i realizueshëm në kontekstin e një projekti që mbështetet në aftësi dhe burime të disponueshme tregtare. Objektivat:

- Të shmangë ose minimizojë ndikimet negative në shëndetin e njeriut dhe mjedisin, duke shmangur ose minimizuar ndërtimin nga aktivitetet e projektit.
- Të promovojë përdorimin më të qëndrueshëm të burimeve, përfshirë energjinë dhe ujën.
- Të reduktojë emetimet e GHG të lidhura me projektin.

PS 4: Shëndeti, Siguria dhe Mbrojtja e Komunitetit

Standardi i Performancës 4 njihet se aktivitetet, pajisjet dhe infrastruktura e projektit mund të rrisin ekspozimin e komunitetit ndaj rreziqeve dhe ndikimeve. Duke njohur rolin e autoriteteve publike në promovimin e shëndetit, sigurisë dhe mbrojtjes së publikut, ky Standard i Performancës adreson përgjegjësinë e klientit për të shmangur ose minimizuar rreziqet dhe ndikimet ndaj shëndetit, sigurisë dhe mbrojtjes së komunitetit që mund të lindin nga aktivitetet e lidhura me projektin, me vëmendje të veçantë ndaj grupeve të cenueshme. Në zonat e konfliktit dhe pas-konfliktit, niveli i rreziqeve dhe ndikimeve të përshkruara në këtë Standard të Performancës mund të jetë më i madh. Rreziqet që një projekt mund të rëndojë një situatë vendore tashmë të ndjeshme dhe të ushtrojë presion mbi burimet e pakta vendore nuk duhen annëperuar, pasi mund të çojnë në konflikt të mëtejshëm. Objektivat:

- Të parashikojë dhe shmangë ndikimet negative në shëndetin dhe siguriën e Komunitetit të Prekur gjatë jetës së projektit, si nga rrethanat rutinë ashtu edhe ato jorutinë.
- Të sigurojë që mbrojtja e personelit dhe pronës të kryhet në përputhje me parimet përkatëse të drejtave të njeriut dhe në një mënyrë që shmang ose minimizon rreziqet ndaj Komuniteteve të Prekura.

PS 5: Marrja e Tokës dhe Rivendosja e Padëshiruar.

Standardi i Performancës 5 njihet se marrja e tokës e lidhur me projektin dhe kufizimet e përdorimit të tokës mund të kenë ndikime negative mbi komunitetet dhe personat që e përdorin këtë tokë. Rivendosja e padëshiruar i referohet si zhvendosjes fizike (zëvendësim ose humbje strehimi) ashtu edhe zhvendosjes ekonomike (humbje pasurish ose qasje në pasuri që çon në humbje burimesh të ardhurash ose mjete të tjera jetese) si rrjedhojë e marrjes së tokës e lidhur me projektin dhe/ose kufizimeve të përdorimit të tokës. Rivendosja konsiderohet e padëshiruar kur personat ose komunitetet e prekura nuk kanë të drejtë të refuzojnë marrjen e tokës ose kufizimet e përdorimit të tokës që rezultojnë në zhvendosje fizike ose ekonomike. Kjo ndodh në rastet e (i) shpronësimit të ligjshëm ose kufizimeve të përkohshme apo të përhershme të përdorimit të tokës dhe (ii) marrëveshjeve të negociuara në të cilat blerësi mund të përdorë shpronësimin ose të vendosë kufizime ligjore të përdorimit të tokës nëse negociatat me shitësin dështojnë. Nëse nuk menaxhohet si duhet, rivendosja e padëshiruar mund të rezultojë në vështirësi afatgjata dhe

varfërim për Komunitetet dhe personat e Prekur, si dhe në dëme mjedisore e ndikime negative socio-ekonomike në zonat në të cilat janë zhvendosur. Për këto arsye, rivendosja e padëshiruar duhet shmangur. Megjithatë, aty ku rivendosja e padëshiruar është e pashmangshme, ajo duhet minimizuar dhe duhen planifikuar e zbatuar me kujdes masa të përshtatshme për zbutjen e ndikimeve negative ndaj personave të zhvendosur dhe komuniteteve pritëse. Qeveria shpesh luan një rol qendror në procesin e marrjes së tokës dhe rivendosjes, përfshirë përcaktimin e kompensimit, dhe prandaj është një palë e tretë e rëndësishme në shumë situata. Përvoja tregon se përfshirja e drejtpërdrejtë e klientit në aktivitetet e rivendosjes mund të rezultojë në zbatim më kosto-efektiv, efikas dhe në kohë të këtyre aktiviteteve, si dhe në futjen e qasjeve novatore për përmirësimin e jetesës së atyre të prekur nga rivendosja. Objektivat:

- Të shmangë dhe, kur shmangia nuk është e mundur, të minimizojë zhvendosjen duke eksploruar hartime alternative të projektit.
- Të shmangë dëbimin e detyruar.
- Të parashikojë dhe shmangë, ose aty ku shmangia nuk është e mundur, të minimizojë ndikimet negative sociale e ekonomike nga marrja e tokës ose kufizimet e përdorimit të tokës, duke (i) ofruar kompensim për humbjen e pasurive me kosto zëvendësimi dhe (ii) siguruar që aktivitetet e rivendosjes të zbatohen me zbulim të përshtatshëm informacioni, konsultim dhe pjesëmarrje të informuar të atyre të prekur.
- Të përmirësojë, ose rivendosë, jetesën dhe standardet e jetesës së personave të zhvendosur.
- Të përmirësojë kushtet e jetesës ndër personat e zhvendosur fizikisht përmes ofrimit të strehimit të përshtatshëm me siguri të zotërimit në vendet e rivendosjes.

PS 6: Ruajtja e Biodiversitetit dhe Menaxhimi i Qëndrueshëm i Burimeve Natyrore të Gjalla.

Standardi i Performancës 6 njeh se mbrojtja dhe ruajtja e biodiversitetit, mbajtja e shërbimeve të ekosistemit dhe menaxhimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore të gjalla janë themelore për zhvillimin e qëndrueshëm. Kërkesat e përcaktuara në këtë Standard të Performancës janë udhëhequr nga Konventa për Diversitetin Biologjik, e cila e përkufizon biodiversitetin si “ndryshueshmërinë ndër organizmat e gjallë nga të gjitha burimet, përfshirë, ndër të tjera, ekosistemet tokësore, detare dhe ujore të tjera dhe komplekset ekologjike të të cilave janë pjesë; kjo përfshin diversitetin brenda llojeve, midis llojeve dhe të ekosistemeve.” Shërbimet e ekosistemit janë përfitimet që njerëzit, përfshirë bizneset, marrin nga ekosistemet. Shërbimet e ekosistemit organizohen në katër lloje: (i) shërbimet furnizuese, që janë produktet që njerëzit marrin nga ekosistemet; (ii) shërbimet rregulluese, që janë përfitimet që njerëzit marrin nga rregullimi i proceseve të ekosistemit; (iii) shërbimet kulturore, që janë përfitimet jomateriale që njerëzit marrin nga ekosistemet; dhe (iv) shërbimet mbështetëse, që janë proceset natyrore që mbajnë shërbimet e tjera. Shërbimet e ekosistemit të vlerësuara nga njerëzit shpesh mbështeten nga biodiversiteti. Ndikimet në biodiversitet mund të ndikojnë pra shpesh negativisht në ofrimin e shërbimeve të ekosistemit. Ky Standard i Performancës adreson se si klientët mund të menaxhojnë në mënyrë të qëndrueshme dhe të zbusin ndikimet në biodiversitet dhe shërbimet e ekosistemit gjatë gjithë ciklit jetësor të projektit. Objektivat:

- Të mbrojnë dhe ruajnë biodiversitetin.
- Të mbajnë përfitimet nga shërbimet e ekosistemit.

- Të promovojë menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore të gjalla përmes adoptimit të praktikave që integrojnë nevojat e ruajtjes dhe prioritetet e zhvillimit.

PS 7: Popujt autëktonë.

Standardi i Performancës 7 njih se Popujt Autëktonë, si grupe shoqërore me identitete të dallueshme nga grupet kryesore në shoqëritë kombëtare, janë shpesh ndër segmentet më të marginalizuara dhe të cenueshme të popullsisë. Në shumë raste, statusi i tyre ekonomik, social dhe ligjor kufizon aftësinë e tyre për të mbrojtur të drejtat dhe interesat e tyre në tokat dhe burimet natyrore e kulturore, dhe mund të kufizojë aftësinë e tyre për të marrë pjesë dhe përfituar nga zhvillimi. Popujt Autëktonë janë veçanërisht të cenueshëm nëse tokat dhe burimet e tyre transformohen, cenohen ose degradohen ndjeshëm. Gjuhët, kulturat, fetë, besimet shpirtërore dhe institucionet e tyre mund të vihen gjithashtu në rrezik. Si pasojë, Popujt Autëktonë mund të jenë më të cenueshëm ndaj ndikimeve negative të lidhura me zhvillimin e projektit sesa komunitetet joautëktonë. Ky cenueshmëri mund të përfshijë humbjen e identitetit, kulturës dhe jetesës së bazuar në burimet natyrore, si dhe ekspozimin ndaj varfërimit dhe sëmundjeve. Projektet e sektorit privat mund të krijojnë mundësi për Popujt Autëktonë për të marrë pjesë dhe përfituar nga aktivitetet e lidhura me projektin që mund të ndihmojnë në përmbushjen e aspiratës së tyre për zhvillim ekonomik e social. Për më tepër, Popujt Autëktonë mund të luajnë një rol në zhvillimin e qëndrueshëm duke promovuar dhe menaxhuar aktivitete e ndërmarrje si partnerë në zhvillim. Qeveria shpesh luan një rol qendror në menaxhimin e çështjeve të Popujve Autëktonë, dhe klientët duhet të bashkëpunojnë me autoritetet përgjegjëse në menaxhimin e rrezeve dhe ndikimeve të aktiviteteve të tyre. Objektivat:

- Të sigurojë që procesi i zhvillimit nxit respekt të plotë për të drejtat e njeriut, dinjitetin, aspiratat, kulturën dhe jetesën e bazuar në burime natyrore të Popujve Autëktonë.
- Të parashikojë dhe shmangë ndikimet negative të projekteve mbi komunitetet e Popujve Autëktonë, ose, kur shmangia nuk është e mundur, të minimizojë dhe/ose kompensojë ndikime të tilla.
- Të promovojë përfitime dhe mundësi të zhvillimit të qëndrueshëm për Popujt Autëktonë në një mënyrë të përshtatshme kulturalisht.
- Të krijojë dhe mbajë një marrëdhënie të vazhdueshme bazuar në Konsultim dhe Pjesëmarrje të Informuar (ICP) me Popujt Autëktonë të prekur nga një projekt gjatë gjithë ciklit jetësor të projektit.
- Të sigurojë Pëlqimin e Lirë, Paraprak dhe të Informuar (FPIC) të Komuniteteve të Prekura të Popujve Autëktonë kur janë të pranishme rrethanat e përshkruara në këtë Standard të Performancës.
- Të respektojë dhe ruajë kulturën, njohuritë dhe praktikat e Popujve Autëktonë.

PS 8: Trashëgimia Kulturore.

Standardi i Performancës 8 njih rëndësinë e trashëgimisë kulturore për brezat e tashëm dhe të ardhshëm. Në përputhje me Konventën për Mbrojtjen e Trashëgimisë Kulturore dhe Natyrore Botërore, ky Standard i Performancës synon të sigurojë që klientët të mbrojnë trashëgiminë kulturore gjatë aktiviteteve të tyre të projektit. Përveç kësaj, kërkesat e këtij Standardi të Performancës mbi përdorimin e trashëgimisë kulturore nga një projekt bazohen pjesërisht në standardet e përcaktuara nga Konventa për Diversitetin Biologjik. Objektivat:

- Të mbrojë trashëgiminë kulturore nga ndikimet negative të aktiviteteve të projektit dhe të mbështesë ruajtjen e saj.
- Të promovojë ndarjen e drejtë të përfitimeve nga përdorimi i trashëgimisë kulturore.

ANEKSI 2: SHQYRTIMI DHE KATEGORIZIMI I RREZIKUT E&S

URI kërkon si më poshtë:

Si pjesë e procesit të identifikimit dhe përgatitjes së projekteve për financim:

- Një ekspert i URI-t për ESS/gjini kryen një shqyrtim dhe kategorizim fillestar mjedisor dhe social të një propozimi projekti. Kjo do të rezultojë në një vlerësim fillestar të rreziqeve të mundshme mjedisore dhe sociale dhe në kategorizimin fillestar E&S të projektit të propozuar.

Si pjesë e procesit të vlerësimit dhe përzgjedhjes së propozimeve të projekteve:

- Si pjesë e kujdesit të duhur E&S, një ekspert i URI-t për ESS/gjini kryen një rishikim të kategorizimit fillestar E&S të projektit.

Si pjesë e procesit të zbatimit, monitorimit dhe vlerësimit të projekteve që po financohen:

- Kategorizimi E&S i projektit mund të rishikohet si pjesë e rishikimit të raporteve të progresit të zbatimit të projektit dhe e aktiviteteve të monitorimit dhe/ose vlerësimit që mund të kryhen. Një rishikim i tillë i kategorizimit E&S të projektit kryhet nëse dokumentacioni i paraqitur tregon se ka të ngjarë të jetë i nevojshëm një rikategorizim.

Shqyrtimi i rrezikut mjedisor dhe social

Shqyrtimi i rreziqeve mjedisore dhe sociale të aktiviteteve është një hap i rëndësishëm në kujdesin e duhur të përgjithshëm mjedisor dhe social të aktiviteteve të zbatuara në projektet e URI-t. Shqyrtimi shërben për të identifikuar dhe vlerësuar, në fazën më të hershme të mundshme, rreziqet dhe ndikimet e mundshme mjedisore e sociale që mund të parashikohen në mënyrë të arsyeshme nga projektimi dhe ekzekutimi i aktiviteteve. Ai është gjithashtu një mjet për të siguruar që çështjet e gjinisë, popujve autoktonë dhe çështjet e tjera të qëndrueshmërisë mjedisore e sociale të merren parasysh në projektim dhe gjatë gjithë jetës së aktiviteteve. I ndërmarrë në mundësinë më të hershme të mundshme gjatë përgatitjes së aktiviteteve, shqyrtimi ndihmon URI-n, entitetet zbatuese dhe palët e tjera të interesit në parashikimin e rreziqeve dhe ndikimeve të projektit, mënyrës se si do të trajtohen ato dhe kërkesave që duhet të përmbushen e të adresohen.

Shqyrtimi i rreziqeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale të aktiviteteve informon qasjen e bazuar në rrezik ndaj kujdesit të duhur. Duke identifikuar dhe analizuar rreziqet dhe ndikimet e mundshme të aktiviteteve, mund të përcaktohet niveli i përgjithshëm i rrezikut mjedisor dhe social nga aktivitetet. Kjo më pas mund të pasqyrohet si kategoria e përgjithshme e rrezikut mjedisor dhe social e aktiviteteve.

URI është përgjegjës për ndërmarrjen e shqyrtimit të rreziqeve dhe ndikimeve, bazuar në informacionin e ofruar nga palët përkatëse të interesit.

Shqyrtimi ndërmerret në fazat e hershme të zhvillimit të projektit. Ai konsiderohet si pikënisje në kujdesin e duhur mjedisor dhe social të aktiviteteve, zakonisht gjatë përgatitjes së shënimeve të konceptit ose të propozimeve të financimit. Shqyrtimi i rreziqeve mjedisore dhe sociale të aktiviteteve të propozuara lejon që të:

- Identifikohen rreziqet dhe ndikimet e mundshme mjedisore e sociale të aktiviteteve.
- Analizohen rreziqet dhe ndikimet e identifikuar për të kuptuar rëndësinë e tyre të mundshme.

- Caktohet një kategori rreziku mjedisor dhe social.
- Përcaktohen standardet, politikat dhe planet e zbatueshme për përmbushjen e kërkesave, përfshirë fushëveprimin e vlerësimeve të mëtejshme.

Shqyrtimi zakonisht ndërmerret përmes një vlerësimi në tavolinë të shënimit të konceptit ose të propozimit të financimit. Shqyrtimi do të bazohet gjithashtu në informacionin për aspekte të ndryshme të aktiviteteve të propozuara, si mjedisi biologjik dhe fizik, elementet sociale, ekonomike dhe kulturore, politika dhe qeverisja, kapaciteti dhe marrëveshjet e zbatimit. Është e rëndësishme të kuptohet se procesi i shqyrtimit kryhet ndërsa aktivitetet e projektit mund të jenë ende në fazë projektimi dhe kur informacioni i lidhur me aktivitetet mund të mos jetë i disponueshëm në detaje. Kur ka kufizime në informacionin e lidhur me rreziqet dhe ndikimet e mundshme mjedisore e sociale, caktimi i kategorisë së përshtatshme të aktiviteteve duke ndjekur një qasje paraprake do të jetë i nevojshëm për të vlerësuar dhe adresuar rreziqet dhe ndikimet e parashikuara. Është përgjegjësi e URI-t të kërkojë nga palët e interesit të ofrojnë informacion të mjaftueshëm për një analizë të informuar të rreziqeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale. Kur identifikohen boshllëqe në njohuritë rreth aktiviteteve, boshllëqe të tilla duhet të përfshihen në fushëveprimin për vlerësimet e hollësishme mjedisore dhe sociale të aktiviteteve. Ndërsa bëhet i njohur informacion dhe kuptim më i mirë i rreziqeve dhe ndikimeve, kategoria e caktuar për aktivitetet gjatë shqyrtimit do të duhet të rregullohet për të pasqyruar rezultatet e vlerësimeve të hollësishme mjedisore e sociale ose nëse identifikohen ndonjë rrezik dhe ndikim.

Informacioni shtesë për aktivitetet që kërkohet gjatë shqyrtimit përfshin, së paku, çdo gjë të lidhur me shkallën e aktiviteteve, vendndodhjet e tyre të propozuara, përshkrimet e ndërhyrjes dhe teknologjisë që ka të ngjarë të përdoret, dhe rreziqet e brendshme të aktiviteteve të lidhura me sektorin dhe industrinë. Literatura përkatëse dhe vlerësimet e mëparshme mjedisore e sociale, përfshirë konsultimet me palët e interesit relevante për aktivitetet e propozuara, nëse janë të disponueshme, janë gjithashtu të rëndësishme në kuptimin e rreziqeve, ndikimeve dhe shqetësimeve të pritura që mund të prekin aktivitetet.

Shqyrtimi duhet të ndërmerret gjithashtu gjatë zbatimit të aktiviteteve, si pjesë e menaxhimit adaptiv. Ky bëhet një proces i rëndësishëm i kujdesit të duhur pasi zbulon rreziqet dhe ndikimet e lidhura me ndryshimet në projektimin dhe marrëveshjet e zbatimit, politikat dhe rregulloret, dhe mjedisin e komunitetet pritëse. Këto ndryshime mund të sjellin rreziqe dhe ndikime të paparashikuara ose të ndryshojnë nivelin e përgjithshëm të rrezikut mjedisor dhe social. Shqyrtimi, ose përditësimi i shqyrtimit të mëparshëm, do të kërkohej për të përcaktuar nëse ka ndryshime në kategorinë e përgjithshme të aktiviteteve dhe në fushëveprimin e ndonjë vlerësimi mjedisor e social të ndryshimeve të paparashikuara ose të planifikuara të aktiviteteve.

Më poshtë janë konsiderata të rëndësishme në planifikimin dhe ndërmarrjen e shqyrtimit të rreziqeve mjedisore e sociale të aktiviteteve:

- Kryeni shqyrtimin sa më herët të jetë e mundur dhe idealisht si pjesë e zhvillimit të një koncepti projekti dhe si pjesë e kujdesit të duhur të një propozimi financimi. Duke e bërë shqyrtimin një proces të hershëm, rreziqet mjedisore dhe sociale si dhe mundësitë integrohen në projektimin e aktiviteteve. Duke kryer shqyrtimin në fazat e hershme të projektimit të aktivitetit, kostoja për kujdesin e duhur minimizohet pasi procesi bëhet më i parashikueshëm dhe kërkesat sqarohen që në fillim. Shqyrtimi mbështet gjithashtu shqyrtimin dhe konsideratën e alternativave që kanë rreziqe dhe ndikime mjedisore e sociale më të buta.

- Merrni parasysh rreziqet dhe ndikimet që konsiderohen të drejtpërdrejta, të tërthorta, të nxitura, ndërkufitare, afatgjata dhe kumulative, si dhe ndikimet nga objektet e lidhura dhe palët e treta. Këto duhet të përfshihen në shqyrtim për të marrë një skanim gjithëpërfshirës të rreziqeve dhe ndikimeve të mundshme të lidhura me aktivitetet. Është gjithashtu e rëndësishme të merren parasysh kërkesat e ligjeve të zbatueshme për aktivitetet, përfshirë ligjet kombëtare dhe detyrimet, politikat, rregulloret dhe standardet përkatëse ndërkombëtare të lidhura me menaxhimin e rreziqeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale që do të duhet të përmbushen e të respektohen gjatë zhvillimit dhe zbatimit të aktiviteve.
- Merrni parasysh mundësitë për përmirësimin e performancës mjedisore dhe sociale të aktiviteve. Shqyrtimi mund të identifikojë mënyra për të rritur përfitimet mjedisore dhe sociale që mund të nxirren nga aktivitetet.
- Përfshini aspektet gjinore dhe ndikimet e tjera mbi grupet e cenueshme. Gratë dhe grupet e cenueshme mund të preken ndryshe nga aktivitetet, dhe shqyrtimi mund të tregojë se si gratë, grupet e cenueshme ose popujt autoktonë mund të preken ndryshe.
- Shqyrtimi duhet të përditësohet vazhdimisht. Është e rëndësishme të kuptohet se shqyrtimi nuk është një ndërmarrje e njëhershme por më tepër një pjesë e një procesi të kujdesit të duhur që kryhet gjatë projektimit, zbatimit dhe përfundimit të aktiviteve. Informacioni në shqyrtim do të duhet të përditësohet, veçanërisht në rastet kur ka ndryshime në projektimin dhe fushëveprimin e zbatimit të aktiviteve.

Kategorizimi i rrezikut mjedisor dhe social

Rreziqet dhe ndikimet mjedisore e sociale të aktiviteve ndryshojnë shumë. Ato përcaktohen nga faktorë si natyra, vendndodhja, shkalla, madhësia, intensiteti, kohëzgjatja dhe kthyeshmëria e ndikimeve, dhe rreziqet e tjera të brendshme të sektorit ose industrisë. Një qasje e bazuar në rrezik kërkon përcaktimin e shtrirjes dhe fushëveprimit të kujdesit të duhur mjedisor e social që do të kërkohej për çdo aktivitet. Një kategori rreziku mjedisor dhe social do të duhet t'i caktohet aktivitetit. Për URI-n, kategoria e rrezikut mjedisor dhe social e një aktiviteti tregon shtrirjen e:

- Kujdesit të duhur që duhet të ndërmerret.
- Masave zbutëse, përfshirë burimet e nevojshme për zbatimin e planeve të menaxhimit mjedisor dhe social.
- Angazhimit të palëve të interesit dhe shpalosjes së informacionit.

URI njih se përmbushja e mandatit të tij për të financuar zhvillimin mund të kërkojë financimin e aktiviteve që mund të jenë në thelb të rrezikshme nga konteksti i rreziqeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale. Kategoria e rrezikut e aktiviteve nuk nënkupton në asnjë mënyrë nëse një aktivitet është “i mirë” apo “i keq” por në vend të kësaj tregon njohjen e rreziqeve dhe ndikimeve të mundshme. Kjo do të lejojë vendosjen e masave për t'i shmangur, minimizuar ose zbutur ato.

URI cakton kategori të përshtatshme për aktivitetet në një mënyrë të qëndrueshme me praktikën e mirë ndërkombëtare, e cila bën dallimin midis rreziqeve dhe ndikimeve negative mjedisore dhe/ose sociale të larta, të moderuara dhe minimale deri në asnjë. Këto nivele rreziku bazohen në kritere të përcaktuara dhe ndjekin një vazhdimësi rreziqesh dhe ndikimesh të mundshme. Caktimi i kategorive të rrezikut pasqyron një pamje të integruar të aspekteve mjedisore dhe sociale të aktiviteve dhe është rezultat i shqyrtimit të rrezikut mjedisor e social të aktiviteve.

Kategoria e rrezikut mjedisor dhe social e aktiviteteve informohet nga rezultati i shqyrtimit. Kur rezultati kërkon kryerjen e vlerësimeve të mëtejshme mjedisore e sociale, kategoria e rrezikut e caktuar gjatë procesit të shqyrtimit mund të duhet të përshtatet bazuar në rishikimin e këtyre vlerësimeve shtesë.

Kategoritë e rrezikut mjedisor dhe social të aktiviteteve të mbështetura nga URI përcaktohen si më poshtë:

- Kategoria A. Aktivitete me rreziqe dhe ndikime të mundshme të rëndësishme negative mjedisore dhe/ose sociale që, individualisht ose në mënyrë kumulative, janë të larmishme, të pakthyeshme ose të paprecedenta.
- Kategoria B. Aktivitete me rreziqe dhe ndikime të mundshme të kufizuara negative mjedisore dhe/ose sociale që, individualisht ose në mënyrë kumulative, janë të pakta, përgjithësisht specifike për vendndodhjen, kryesisht të kthyeshme dhe lehtësisht të adresueshme përmes masave zbutëse.
- Kategoria C. Aktivitete me rreziqe dhe/ose ndikime minimale ose pa rreziqe e ndikime negative mjedisore dhe/ose sociale.

Aktivitetet e Kategorisë A, që shpesh quhen aktivitete me rrezik të lartë, përfshijnë ato me rreziqe dhe ndikime të mundshme të rëndësishme negative mjedisore e sociale siç përcaktohet nga procesi i shqyrtimit. Aktivitetet që konsiderohen të kategorisë A mund të kenë rreziqe dhe ndikime të rëndësishme mbi mjedisin fizik dhe biologjik si dhe mbi mjedisin socio-ekonomik e kulturor. Shembuj të karakteristikave të aktiviteteve të kategorisë A përfshijnë:

- Të kenë shkallë të madhe gjeografike.
- Të përfshijnë infrastrukturë në shkallë të gjerë.
- Të jenë të vendosura në ekosisteme të vlefshme dhe/ose habitate kritike.
- Të sjellin ndikime negative mbi të drejtat, burimet dhe tokat e popujve autoktonë.
- Të sjellin rivendosje të rëndësishme të popujve të prekur.

Rreziqet dhe ndikimet e rëndësishme negative mjedisore e sociale analizohen më tej në lidhje me faktin nëse ndikimet janë:

- Të larmishme, kur mund të ketë lloje të ndryshme rreziqesh dhe ndikimesh të lidhura me aktivitetet. Larmia e rreziqeve dhe ndikimeve mund të ndikojë në kapacitetin e entiteteve për të planifikuar dhe zbatuar masa për menaxhimin e rreziqeve dhe ndikimeve, për shembull, projekte ose programe me disa lloje të ndryshme nënprojektesh përbërëse që mund të gjenerojnë rreziqe dhe ndikime të ndryshme.
- Të paprecedenta, kur aktivitetet dhe rreziqet e ndikimet e identifikuar mund të mos jenë përjetuar në vendndodhjen përkatëse, dhe si të tilla mund të jenë të kufizuara në projektimin dhe zbatimin e masave efektive zbutëse. Shembuj të aktiviteteve të tilla përfshijnë infrastrukturën që do të kërkonte masa zbutëse me kërkesa unike.
- Të pakthyeshme, kur aktivitetet mund të çojnë në dëmtim të përhershëm të cilësisë mjedisore, rënie të shërbimeve të ekosistemit dhe efekte negative mbi komunitetet, përfshirë grupet e cenueshme. Shembuj të aktiviteteve të tilla përfshijnë ato që përdorin burime jo të rinovueshme, reduktojnë integritetin e habitateve natyrore dhe shkaktojnë rënie e reduktim të mëtejshëm të popullatës së llojeve dhe komuniteteve ekologjike.
- Konsiderata të tjera për aktivitetet e kategorisë A përfshijnë natyrën në shkallë të gjerë të aktiviteteve, ndikimet që mund të shtrihen përtej gjurmës së projektit, marrëveshjet

komplekse të zbatimit, kohëzgjatjen e ndikimeve, menaxhueshmërinë e rreziqeve dhe ndikimeve, dhe përfshirjen e mbështetjen e komunitetit.

Aktivitetet e Kategorisë A kërkohet të ndërmarrin:

- Një Vlerësim gjithëpërfshirës të Ndikimit Mjedisor dhe Social (ESIA) dhe të zhvillojnë e zbatojnë Planet përkatëse të Menaxhimit Mjedisor dhe Social (ESMP).
- Plane të tjera që adresojnë rreziqe dhe ndikime specifike, si ato të lidhura me marrjen e tokës dhe rivendosjen e padëshiruar, popujt autoktonë dhe biodiversitetin; angazhimin e palëve të interesit; dhe mekanizmat e trajtimit të ankesave në nivel aktiviteti.

Aktivitetet e Kategorisë B, ose aktivitetet me rrezik të moderuar, përfshijnë ato me rreziqe dhe ndikime që janë më pak negative se aktivitetet e kategorisë A për sa i përket madhësisë dhe gjasave të shfaqjes. Rreziqet dhe ndikimet konsiderohen të kufizuara, dhe madhësia pritet të jetë e ulët deri në të moderuar. Rreziqet dhe ndikimet janë të pakta në numër, të përmbajtura brenda gjurmës së aktiviteteve, kryesisht të kthyeshme dhe lehtësisht të zbutshme përmes masave zbutëse përgjithësisht të pranuar dhe praktikave të mira ndërkombëtare të industrisë.

Në përcaktimin e aktiviteteve të kategorisë B, është e rëndësishme të merret parasysh shtrirja hapësinore e rreziqeve dhe ndikimeve si dhe nëse kohëzgjatja e ndikimeve është e përkohshme apo e përhershme dhe nëse entitetet dhe propozuesit e aktiviteteve kanë përvojë në projektimin dhe zbatimin e masave për zbutjen e rreziqeve dhe ndikimeve të identifikuar.

Aktivitetet e Kategorisë C, ose aktivitetet me rrezik të ulët, përfshijnë ato që kanë rreziqe dhe ndikime minimale deri në asnjë negative mjedisore e sociale. Aktivitetet e kategorisë C janë zakonisht ato që nuk kanë elemente fizike ose gjurmë të përcaktuara. Megjithatë, në kontekste të caktuara, aktivitetet që kanë elemente fizike ose një gjurmë mund të konsiderohen gjithashtu me rrezik të ulët, veçanërisht kur aktivitetet janë në shkallë të vogël, ndërmerren brenda një mjedisi tashmë të ndërtuar, nuk përfshijnë zhvendosje fizike dhe ekonomike të njerëzve ose kanë ndikime minimale ose pa ndikime negative mbi popujt autoktonë. Disa shembuj të aktiviteteve të kategorisë C përfshijnë:

- Zhvillimin e kapaciteteve, mbështetjen për planifikim, zhvillimin dhe forcimin institucional, shërbimet këshilluese, komunikimin dhe ndërgjegjësimin, dhe sistemet e paralajmërimit të hershëm e të monitorimit të tjera; dhe
- Objekte në shkallë të vogël, prodhim të vogël fermerësh dhe ruajtje me bazë komunitare, rehabilitim dhe mirëmbajtje të infrastrukturës ekzistuese në shkallë të vogël brenda një zone tashmë të ndërtuar dhe pa gjurmë shtesë.

Kategorizimi zbatohet gjithashtu për investimet përmes ndërmjetësimit financiar. Shqyrtimi dhe kategorizimi do të marrin parasysh rreziqet e lidhura me përdorimin përfundimtar të synuar. Kategoritë e aktiviteteve që përfshijnë investime përmes funksioneve të ndërmjetësimit financiar ose mekanizmave të ofrimit që përfshijnë ndërmjetësim financiar ndahen në tre nivelet e mëposhtme të rrezikut:

- Nivel i lartë ndërmjetësimi, ose I1, kur portofoli ekzistues ose i propozuar i një ndërmjetësi përfshin, ose pritet të përfshijë, ekspozim financiar ndaj aktiviteteve të kategorisë A.
- Nivel i mesëm ndërmjetësimi, ose I2, kur portofoli ekzistues ose i propozuar i një ndërmjetësi përfshin, ose pritet të përfshijë, ekspozim financiar ndaj aktiviteteve të kategorisë B.

- Nivel i ulët ndërmjetësimi, I3, kur portofoli ekzistues ose i propozuar i një ndërmjetësi përfshin ekspozim financiar ndaj aktiviteteve të kategorisë C.

Është e rëndësishme të theksohet se në caktimin e kategorisë së përgjithshme të rrezikut mjedisor e social të aktiviteteve përmes ndërmjetësimit financiar, do të adoptohet kategoria më e lartë e rrezikut e nënprojekteve të mundshme.

Shqyrtimi dhe kategorizimi i aktiviteteve që përfshijnë popuj autoktonë

Shqyrtimi dhe kategorizimi marrin parasysh të gjitha rreziqet dhe ndikimet e mundshme mjedisore e sociale të lidhura me aktivitetet. Është e rëndësishme të kuptohet se shqyrtimi i rreziqeve mjedisore e sociale kontekstualizohet, duke njohur faktorë të ndryshëm si ata të lidhur me vendndodhjen, komunitetet dhe llojet e ndërhyrjes që kontribuojnë në analizën e nivelit të rreziqeve dhe ndikimeve të aktiviteteve. Analiza e faktorëve të rrezikut të lidhur me aktivitetet do të duhet të përfshijë mënyrën se si grupet e ndryshme shoqërore, përfshirë popujt autoktonë dhe popullatat e tjera të cenueshme e të marginalizuara, preken ndryshe, qoftë pozitivisht apo negativisht, nga ndikimet e projektit. Duhet të njihet se ka kërkesa specifike të kujdesit të duhur për popujt autoktonë, gratë dhe grupet e tjera të cenueshme e të marginalizuara që do të duhet të merren parasysh në shqyrtim dhe në vlerësimet e mëtejshme.

Shqyrtimi dhe kategorizimi i aktiviteteve do të duhet të përcaktojnë nëse ka popuj autoktonë që mund të preken potencialisht nga aktivitetet, duke vënë në dukje se prania e thjeshtë e popujve autoktonë dhe e grupeve të tjera të cenueshme ose të marginalizuara nuk duhet të sinjalizojë automatikisht madhësi më të larta rreziku. Shqyrtimi dhe kategorizimi i aktiviteteve ku mund të jenë të pranishëm popuj autoktonë do të duhet të njohë se popujt autoktonë mund të preken ndryshe nga aktivitetet për shkak të cenueshmërive të tyre, siç mund të preken nga statusi i tyre ekonomik, social dhe ligjor; institucionet, zakonet, kultura dhe gjuha; varësia nga tokat dhe burimet e tyre natyrore; dhe marrëdhënia e tyre me grupet dominante e ekonominë kryesore.

Shqyrtimi dhe kategorizimi do të duhet të marrin parasysh rreziqet dhe ndikimet e aktiviteteve mbi popujt autoktonë, përfshirë të drejtat e tyre mbi territoret, burimet dhe jetesën. Shembuj të faktorëve të rrezikut që mund të merren parasysh gjatë shqyrtimit dhe kategorizimit përfshijnë rreziqet e lidhura me zhvendosjen fizike të popujve autoktonë nga tokat dhe territoret e tyre stërgjyshore; kufizimet që rezultojnë në humbjen e sistemeve të tyre tradicionale të jetesës përfshirë aksesin në territoret dhe burimet e tyre; degradimin e tokave dhe mjedisit dhe varfërimin e burimeve; përkeqësimin e konflikteve komunitare; dhe ndikimet mbi trashëgiminë kulturore dhe burimet e vendet e tjera fizike që konsiderohen kulturalisht të rëndësishme për popujt autoktonë.

Në kategorizimin e aktiviteteve, është e rëndësishme të kuptohen ndikimet negative të aktiviteteve mbi popujt autoktonë. Për shembull, aktivitetet që synojnë të krijojnë zona të mbrojtura ose zona të caktuara për rritjen e shërbimeve të ekosistemit mund të mbivendosen me territoret e popujve autoktonë ose të prekin të drejtat e zotërimit të tokës të popujve autoktonë. Këto aktivitete të bazuara në ruajtje mund të ndikojnë gjithashtu negativisht në jetesën tradicionale të popujve autoktonë, duke çuar në degradimin e kulturës dhe sistemeve të tyre të njohurive. Aktivitetet mund të kufizojnë gjithashtu aksesin e popujve autoktonë në tokat, burimet e tyre natyrore dhe vendet kulturore e fetare. Aktivitetet mund të konsiderohen me rrezik të moderuar deri në të lartë nëse përfshijnë faktorë rreziku si ata të cituar në paragrafin e mëparshëm. Aktivitetet mund të konsiderohen me rrezik të ulët nëse aktivitetet planifikohen në konsultim me popujt autoktonë dhe pritet të ofrojnë përfitime si zhvillimi i

kapaciteteve, forcimi institucional, ndërgjegjësimi, ndërhyrjet dhe ndërhyrje të tjera në shkallë të vogël dhe që nuk rezultojnë në ndikime negative si mbi të drejtat e zotërimit të tokës, aksesin në burime dhe trashëgiminë kulturore e faktorë të tjerë rreziku. Është gjithashtu thelbësore të merret parasysh se ndërsa disa aktivitete me rrezik të ulët mund të mos kenë elemente fizike ose gjurmë të përcaktuara, këto aktivitete mund të kenë efekte negative të paqëllimshme mbi të drejtat e popujve autoktonë përfshirë tokat dhe burimet natyrore subjekt i pronësisë tradicionale ose përdorimit zakonor. Kategoria e rrezikut mjedisor dhe social e aktiviteteve do të duhet të marrë parasysh këto rreziqe dhe ndikime mjedisore e sociale mbi popujt autoktonë.

Nëse shqyrtimi identifikon popuj autoktonë, duhet të ndërmerret analizë e mëtejshme për të mbledhur të dhëna bazë mbi ato komunitete, duke mbuluar aspektet kyçe që mund të preken nga aktiviteti dhe ndikimet e mundshme dhe përfitimet e aktivitetit për popujt autoktonë. Gjerësia, thellësia dhe lloji i vlerësimit duhet të jenë proporcionale me natyrën dhe shkallën e ndikimeve të mundshme të aktivitetit të propozuar mbi popujt autoktonë dhe cenueshmërinë e popujve autoktonë.

Listat e kontrollit

Mjetet për analizën dhe kategorizimin e rreziqeve mjedisore e sociale janë listat e kontrollit të përfshira më poshtë. Mund të përdoren metoda alternative, nëse përdorimi i tyre kërkohet shprehimisht nga një financues i një projekti të URI-t. URI do t'i përshtatë listat e kontrollit më poshtë periodikisht në përputhje me praktikën më të mirë ndërkombëtare.

LISTA E KONTROLLIT PËR SHQYRTIMIN DHE KATEGORIZIMIN E PROJEKTIT

Titulli i projektit:	
Sektori(ët):	
Vendndodhja, Rajoni:	
Kostoja totale e projektit / financimi total i kërkuar nga URI:	
Emri, titulli, pozicioni, adresa, email/telefoni i propozuesit / klientit të projektit:	
Emri, titulli, pozicioni i punonjësit të URI-t që plotëson këtë formular:	
Data:	Emri dhe nënshkrimi i punonjësit të URI-t që plotëson këtë formular:

Pjesa 1: Përshkrim i shkurtër i projektit

Komponentët, aktivitetet, kohëzgjatja, fushat e ndërhyrjes, etj.

.....
 .....
 .....
 .....

Pjesa 2: Pajtueshmëria me kornizën ligjore

Korniza ligjore dhe rregullatore:

- Po
- Jo
- Nuk jam i sigurt
- Për t'u vlerësuar

Pjesa 3: Identifikimi i rreziqeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale

Rreziqet dhe ndikimet mjedisore e sociale	Po	Jo	Komente (rreziqet, opsionet e mundshme zbutëse, etj.)
Vlerësimi dhe menaxhimi i rreziqeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale			
A do të përfshijnë aktivitetet ndikime ndërkufitare mbi ajrin, ujin ose burime të tjera natyrore?			
A kanë të ngjarë aktivitetet të kontribuojnë në ndikime kumulative?			
A do të përfshijnë aktivitetet objekte të lidhura dhe ndikime nga palët e treta?			
A kanë të ngjarë aktivitetet të nxisin konflikte të mundshme sociale?			
A kanë entitetet ekzekutuese dhe agjencitë zbatuese kapacitetin për të zbatuar planet/planet e veprimit të menaxhimit mjedisor dhe social?			
Puna dhe kushtet e punës			
A kanë të ngjarë aktivitetet të prekin kushtet e punës, veçanërisht për sa i përket punësimit, pajtueshmërisë me ligjet e punës dhe ligje të tjera që lidhen me mosdiskriminimin, mundësitë e barabarta, punën e fëmijëve dhe punën e detyruar të punëtorëve të drejtpërdrejtë, të kontraktuar dhe të palëve të treta?			
A do të paraqesin aktivitetet rreziqe për shëndetin dhe sigurinë në punë të punëtorëve, përfshirë punëtorët e zinxhirit të furnizimit?			
Efikasiteti i burimeve dhe parandalimi i ndotjes			
A do të gjenerojnë aktivitetet emetime; do të shkarkojnë ndotje në ujë dhe tokë; do të gjenerojnë emetime të gazeve serrë të lidhura me aktivitetin; do të përdorin materiale të rrezikshme; do të gjenerojnë zhurmë dhe dridhje; dhe/ose do të gjenerojnë mbetje përfshirë mbetjet e rrezikshme?			
A kanë të ngjarë aktivitetet të përdorin burime natyrore, përfshirë ujin dhe energjinë?			
A do të ketë nevojë për të zhvilluar dhe zbatuar masa për të reduktuar ndotjen dhe për të promovuar përdorimin e qëndrueshëm të burimeve?			
Shëndeti, siguria dhe mbrojtja e komunitetit			
A do të gjenerojnë aktivitetet potencialisht rreziqe dhe ndikime mbi shëndetin dhe sigurinë e komuniteteve të prekura, përfshirë ndikimet mbi shërbimet e ekosistemit që prekin shëndetin dhe sigurinë e komunitetit lokal?			
A do të rrisin aktivitetet rrezikun e shfrytëzimit seksual, abuzimit dhe ngacmimit?			
A do të ketë nevojë për një plan të gatishmërisë dhe reagimit ndaj emergjencave që përcakton gjithashtu se si do të ndihmohen komunitetet e prekura në emergjenca?			
A do të ketë rreziqe të mundshme të paraqitura nga marrëveshjet e sigurisë dhe konfliktet e mundshme në vendin e projektit midis punëtorëve dhe komunitetit të prekur?			
Marrja e tokës dhe rivendosja e padëshiruar			
A kanë të ngjarë aktivitetet të përfshijnë marrjen e tokave, të drejtave mbi tokën ose të drejtave të përdorimit të tokës përmes shpronësimit ose procedurave të tjera detyruese në përputhje me sistemin ligjor të zbatueshëm?			

A kanë të ngjarë aktivitetet të ndryshojnë përdorimin ekzistues të tokës dhe të kufizojnë aksesin në burimet natyrore duke rezultuar në humbjen e jetesës dhe aktiviteteve të tjera ekonomike?			
Ruajtja e biodiversitetit dhe menaxhimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore të gjalla			
A ka të ngjarë projekti ose programi të jetë i vendosur në habitate të modifikuara, natyrore dhe/ose kritike ose në zona ekologjike të mbrojtura ose të njohura ndërkombëtarisht?			
A ka të ngjarë projekti ose programi të fusë lloje pushtuese të huaja të florës dhe faunës, duke prekur biodiversitetin e zonës?			
A ka të ngjarë projekti ose programi të ketë ndikime të mundshme mbi biodiversitetin (veçanërisht llojet kritikisht të rrezikuara dhe/ose të rrezikuara, llojet endemike ose me shtrirje të kufizuar, dhe llojet shtegtuese ose grumbulluese me rëndësi globale) dhe shërbimet e ekosistemit, përfshirë prodhimin e burimeve natyrore të gjalla?			
Popujt autoktonë			
A kanë të ngjarë aktivitetet të kenë ndikime mbi popujt autoktonë dhe komunitetet, si ndikime mbi tokat dhe burimet natyrore, zotërimin e tokës dhe mbi burimet kulturore?			
A kanë të ngjarë aktivitetet të çojnë në zhvendosje fizike të popujve autoktonë dhe/ose të kufizojnë aksesin e popujve autoktonë në toka dhe burime duke rezultuar në humbjen e jetesës?			
A do të ofrojnë aktivitetet mundësi të barabarta për popujt autoktonë dhe grupet e tjera të cënueshme gjatë konsultimit me palët e interesit dhe në vendimmarrjen gjatë përgatitjes, zbatimit, monitorimit dhe vlerësimit të aktiviteteve?			
A do të kenë aktivitetet nevojë të marrin pëlqimin e lirë, paraprak dhe të informuar (FPIC)? Nëse po, a e ka marrë projekti FPIC-në?			
Trashëgimia kulturore			
A do të jetë projekti i vendosur në zona që konsiderohen të kenë vlera arkeologjike (parahistorike), paleontologjike, historike, kulturore, artistike dhe fetare ose që përmbajnë veçori të konsideruara si trashëgimi kulturore kritike?			

Konsultimi publik:

A janë zbatuar angazhimi i palëve të interesit, konsultimi publik dhe/ose pjesëmarrja publike?

- Po
 Jo
 Duhet të bëhet

Në rast të «Po», përshkruani shkurtimisht masat që janë marrë për këtë qëllim. Në rast të “duhet të bëhet” përmbledhni shkurtimisht çfarë duhet të bëhet, kur dhe nga kush.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Pjesa 4: Masat zbutëse

Për të gjitha përgjigjet "Po" në pjesën 3, përshkruani shkurtimisht masat që mund të merren, planifikohen të merren ose janë marrë. Referojuni ESMP-së nëse është e mundur/e zbatueshme.

- Kërkohet
- Paraqitur te URI (data: ..... ref. dokumenti: .....)
- Kërkon përditësim
- Përditësimi i paraqitur (data: ..... ref. dokumenti: .....)

Plotësohet nga mbikëqyrësi:

Emri:

Pozicioni:

Data:

Nënshkrimi:

ANEKSI 3: KËRKESAT PËR ESIA DHE ESMP

ESIA-të dhe ESMP-të do të përgatiten në përputhje me kërkesat e ligjit kombëtar në të cilin një projekt ka aktivitete dhe do të marrin parasysh kërkesat përkatëse të një (bashkë)financuesi të një projekti, nëse ka.

ESIA-të duhet të përfshijnë ESMP të hollësishme që adresojnë rreziqet E&S të identifikuar. ESMP-të do të përfshijnë informacionin e mëposhtëm si minimum:

Rreziku	Masat zbutëse	Rëndësia e rrezikut	Pala/personi përgjegjës	Afati kohor	Rezultatet e pritura	Kostot/buxheti
Kjo përmban përshkrimin e rreziqeve të identifikuar në shqyrtim/ESIA.	Masat për shmangien, reduktimin, zbutjen e rreziqeve dhe ndikimeve.	Kjo përmban një përshkrim të nivelit të përgjithshëm të rrezikut*.	Personi individual, njësia ose entiteti i ngarkuar për të kryer masat zbutëse.	Koha e zbatimit të masave.	Rezultatet e pritura të masave.	Kostoja e vlerësuar e kryerjes së masave.

* Rëndësia e rrezikut: Probabiliteti i shfaqjes është gjasa që një rrezik të ndodhë dhe mund të karakterizohet në termat e shkallës në të cilën do të ndodhë (për shembull, “i pritur, shumë i mundshëm, mesatarisht i mundshëm, jo i mundshëm, i lehtë”). Ndikimi ose madhësia e rreziqeve është përshkrimi se sa të rënda do të ishin ndikimet nëse do të ndodhnin (për shembull, “kritik, i rëndë, i moderuar, i vogël dhe i papërfillshëm”). Një vlerë e rëndësisë së rrezikut (për shembull i ulët, i mesëm, i lartë) mund të merret duke kombinuar vlerat e probabilitetit dhe ndikimit. Rëndësia e rrezikut tregon marrëdhënien midis probabilitetit dhe ashpërsisë ose madhësisë së ndikimeve.

Versione më të hollësishme të ESMP-së do të nevojiten për projekte komplekse të kategorisë A ose B, për shembull, përfshirë plane të hollësishme zbutjeje dhe monitorimi. ESMP të tilla do të përgatiten si në përputhje me kërkesat e ligjit kombëtar dhe/ose me kërkesat e (bashkë)financuesve, nëse ka.

Kostot për hartimin dhe zbatimin e ESIA-ve dhe ESMP-ve mbahen nga propozuesi. Nëse një propozim hartohet nga URI, për shembull për financim nga një financues ndërkombëtar, URI do të mbajë kostot.

ANEKSI 4: MODELI I MONITORIMIT E&S

Modeli më poshtë përfaqëson kërkesën minimale për regjistrimin e monitorimit E&S të projekteve të kategorizuara si projekte që kërkojnë monitorim E&S. Kërkesat shpesh të M&E të (bashkë)financuesve mund të integrohen. Frekuenca dhe koha e monitorimit do të jenë në përputhje me kontratën e projektit.

LISTA E KONTROLLIT PËR SHQYRTIMIN DHE KATEGORIZIMIN E PROJEKTIT

Titulli i projektit:	
Sektori(ët):	
Vendndodhja, Rajoni:	
Qyteti, Bashkia:	
Kategoria ESS	
Data dhe kodi i referencës së dokumentit të ESIA dhe ESMP	
Emri, titulli, pozicioni, adresa, email/telefoni i propozuesit / klientit të projektit:	
Emri, titulli, pozicioni i punonjësit të URI-t që plotëson këtë formular:	
Data:	Emri dhe nënshkrimi i punonjësit të URI-t që plotëson listën e kontrollit:

Pjesa 1: Përshkrim i shkurtër i projektit

Komponentët, aktivitetet, kohëzgjatja, fushat e ndërhyrjes, etj.

.....

.....

.....

Pjesa 2: Përmbledhja e ESMP-së

Rreziku	Masat zbutëse	Rëndësia e rrezikut	Pala/personi përgjegjës	Afati kohor	Rezultatet e pritura	Kostot/buxheti
Kjo përmban përshkrimin e rreziqeve të identifikuar në ESMP.	Masat për shmangien, reduktimin, zbutjen e rreziqeve dhe ndikimeve.	Kjo përmban një përshkrim të nivelit të përgjithshëm të rrezikut	Personi individual, njësi ose entiteti i ngarkuar për të kryer masat zbutëse	Koha e zbatimit të masave.	Rezultatet e pritura të masave	Kostoja e vlerësuar e kryerjes së masave
1.						
2.						
3.						
Etj.						

Kërkesat shpesh E&S të dakorduara janë:

Përshkrimi	Pala/personi përgjegjës	Afati kohor	Kostot/buxheti
A.			
B.			
C.			

Etj.			
------	--	--	--

Pjesa 3: Raporti i monitorimit

Masat*	Zbatimi i masës		Vërejtjet	Masat korigjuese në rast mospajtueshmërie	Data e vizitës (nëse zbatohet)	Nënshkrimi
	E përfunduar	E papërfunduar				
PS Vlerësimi dhe menaxhimi i rreziqeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale						
1.						
PS Puna dhe kushtet e punës						
1.						
PS Efikasiteti i burimeve dhe parandalimi i ndotjes						
1.						
PS Shëndeti, siguria dhe mbrojtja e komunitetit						
1.						
PS Marrja e tokës dhe rivendosja e padëshiruar						
1.						
PS Ruajtja e biodiversitetit dhe menaxhimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore të gjalla						
1.						
PS Popujt autoktonë						
1.						
PS Trashëgimia kulturore						
1.						
Gjinia						
1.						
Kërkesat shtesë E&S të dakorduara						
1.						

* Përdorni të njëjten numërtim si në pjesën 2 më sipër (numërtimi i përfshirë në tabelën më sipër vetëm për ilustrim)

Pjesa 5: Rekomandimet, ndjekja dhe mbikëqyrja e dakorduar

.....
 .....
 .....
 .....

Plotësohet nga mbikëqyrësi:

Emri:

Pozicioni:

Data:

Nënshkrimi:

ANEKSI 5: PROCEDURAT E ANKESAVE E&S

Procedurat e ankesave E&S përbëhen nga:

1. Paraqitja e kërkesës

Palët e pranueshme, përfshirë palët e interesit të projektit, popullatën (potencialisht) të prekur dhe publikun, mund të paraqesin një ankesë ose kërkesë të lidhur me E&S (në vijim: ankesë) te URI.

Ankesa mund të dërgohet përmes paraqitjes së formularit në faqen e internetit, e-mailit, postës ose mund të dorëzohet personalisht kundrejt një dëftese marrjeje. URI do të ofrojë një faqe interneti në uebsajtin e tij për paraqitjen e ankesave të tilla. Më tej, URI do të krijojë dhe operojë një adresë e-maili të dedikuar për këtë qëllim dhe do ta shpalojë këtë adresë në faqen e lartpërmendur të internetit. Ankesat ose kërkesat me postë ose personalisht do t'i drejtohen:

E-mail

Ankesat mund të raportohen me e-mail te info@uri.org.al.

Telefoni

Ankesat mund të raportohen gjithashtu me telefon përmes numrit zyrtar të kontaktit të URI-t **+355 4 224 5546**.

Posta

Ankesat mund të raportohen me postë në adresën e selisë së URI-t: Rruga “e Barrikadave”, ndërtesa 14K, kati i 4-t, ap. 44, Tiranë, 1057.

Personalisht

Ankesat mund të raportohen gjithashtu personalisht në adresën e selisë së URI-t: Rruga “e Barrikadave”, ndërtesa 14K, kati i 4-t, ap. 44, Tiranë, 1057.

Raportimi online

Ankesat mund të raportohen përmes uebsajtit të URI-t: www.uri.org.al, nën Standardet e Masave Mbrojtëse Mjedisore dhe Sociale.

2. Regjistrimi dhe konfirmimi i marrjes së kërkesës

Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve rishikon dhe regjistron ankesën, informon ekipin E&S (të gjithë ekspertët E&S dhe të gjinisë) për ankesën dhe brenda pesë ditëve pune pas marrjes së ankesës i dërgon ankuesit një dëftesë marrjeje.

3. Shqyrtimi i pranueshmërisë së kërkesës

Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve, në bashkëpunim me ekipin E&S, vlerëson pranueshmërinë e ankesës. Të pranueshme janë:

- Ankesa lidhet me aktivitetet e një projekti që konsiderohet për financim/zbatim ose që financohet/zbatohet nga URI.
- Çështjet e ngritura në ankesë lidhen me Politikën ESS të URI-t dhe procedurat përkatëse.

- Ankuesi i përket një pale të pranueshme - këto përfshijnë palët e interesit të projektit, popullatën (potencialisht) të prekur dhe publikun.

Nëse ankesa është e pranueshme, Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve do të informojë ekipin E&S, ekipin e projektit dhe propozuesin/klientin e projektit, nëse ka, për ankesën. Nëse ankesa është e papranueshme, ankesa do të refuzohet, dhe Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve do të informojë ankuesin për refuzimin dhe arsyet e papranueshmërisë.

Shqyrtimi i pranueshmërisë dhe procedurat e informimit nuk do të zgjasin më shumë se 10 ditë pune gjithsej.

4. Vlerësimi se si mund të zgjidhet çështja

Brenda njëzet ditëve pune pas përcaktimit të pranueshmërisë:

- Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve do të kontaktojë ankuesin për ta informuar atë për procedurën e ankesave dhe për të diskutuar opsionet e mundshme për zgjidhjen e çështjes.
- Ekipi E&S do të kontaktojë propozuesin ose klientin e projektit përkatës për të diskutuar opsionet e mundshme për zgjidhjen e çështjes.
- Ekipi E&S do të identifikojë dhe kontaktojë personat dhe entitetet e prekura të projektit përkatës për të diskutuar opsionet e mundshme për zgjidhjen e çështjes.
- Sipas nevojës dhe rast pas rasti, ekipi E&S do të organizojë një takim midis ankuesit, propozuesit/klientit dhe personave/entiteteve të prekura me synimin për zgjidhjen e çështjeve.
- Ekipi E&S do të dokumentojë takimet dhe rezultatet e tyre (përdorni formularin më poshtë).

5. Përgatitja e përgjigjes

Pasi të përfundojë vlerësimi i zgjidhjes së ankesës, ekipi E&S do të përgatisë një draft përgjigje, duke marrë parasysh pikëpamjet e ankuesit dhe të gjitha palëve përkatëse të interesit dhe do të propozojë një zgjidhje specifike. Kjo draft përgjigje do të rishikohet dhe finalizohet nga Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve, i cili gjithashtu do t'ia dërgojë zyrtarisht përgjigjen ankuesit dhe palëve përkatëse të interesit. Ky komunikim me shkrim do të përfshijë një marrëveshje të propozuar zgjidhjeje (nëse zbatohet), masat e propozuara për zgjidhjen e ankesave dhe çdo rekomandim në lidhje me veprime të mëtejshme nga URI për të gjitha palët përkatëse të interesit. Ankuesit do t'i kërkohet të shprehë mendimin e tij nëse pajtohet me zgjidhjen e propozuar. Hapi 5 do të përfundohet brenda jo më shumë se 5 ditëve pune dhe pasi ankuesi dhe palët e interesit të marrin propozimin e zgjidhjes së URI-t.

Nëse ankuesi pranon zgjidhjen e propozuar, Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve është përgjegjës për sigurimin që zgjidhja do të zbatohet.

6. Rishikimi i çështjes nga Auditimi i Brendshëm

Nëse ankuesi shkruan se ai ose ajo nuk është i kënaqur me zgjidhjen e propozuar në hapin 5 dhe nëse një refuzim i tillë është i arsyeshëm ose mund të paraqesë rrezik për reputacionin e URI-t, Drejtori i Përgjithshëm i Menaxhimit të Projekteve do të informojë Menaxherin e Auditimit të Brendshëm dhe Drejtorin Ekzekutiv për rastin dhe ata do të konsultohen më tej me palët përkatëse dhe do të vendosin për një propozim të rishikuar për zgjidhjen e çështjes dhe do t'ia komunikojnë këtë ankuesit.

7. Rishikimi i çështjes nga Komiteti i Rrezikut dhe Auditimit

Nëse ankuesi shkruan se ai ose ajo nuk është i kënaqur me zgjidhjen e propozuar në hapin 6 dhe nëse një refuzim i tillë është i arsyeshëm ose mund të paraqesë rrezik për reputacionin e URI-t, Drejtori Ekzekutiv do të informojë Komitetin e Rrezikut dhe Auditimit të Asamblesë së Përgjithshme për rastin dhe Komiteti i Rrezikut dhe Auditimit do të konsultohet më tej me palët përkatëse dhe do të vendosë për një propozim të rishikuar për zgjidhjen e çështjes dhe do t'ia komunikojë këtë ankuesit. Komiteti i Rrezikut dhe Auditimit do të punojë derisa rasti të zgjidhet në përputhje me ligjin e zbatueshëm.

FORMULARI I VLERËSIMIT TË ANKESËS E&S

Ankesa

Pjesa 1: Ankuesi dhe projekti

Nr. i ankesës E&S:
Mbiemri dhe emri i ankuesit: Adresa: Telefoni: Email: Klient i URI-t (nëse po, jepni detaje)
Data dhe ora kur u mor ankesa: Ku është paraqitur ankesa?
Informacion mbi projektin të cilit i referohet ankesa: ID e projektit: Titulli i projektit: Financimi nga URI: Vlera totale e projektit:

Pjesa 2: Përmbledhja e ankesës ose kërkesës

Ndjekja, përpunimi i ankesës

Pjesa 3: Pranueshmëria e ankesës

Data e marrjes:	Vlerësimi i pranueshmërisë i përfunduar nga:	
	Kur:	
Dëftesa e marrjes së ankesës te ankuesi:	☐ Po, kur:	☐ Jo
	Nëse jo, arsyet:	
Ankesa e pranueshme për ndjekje, përpunim?	☐ Po	☐ Jo
	Nëse jo, arsyet:	

Pjesa 4: Vlerësimi se si mund të zgjidhet çështja

Ora dhe data kur çështja u diskutua me ankuesin:

Kush ishte i pranishëm në takim?

Sa zgjati takimi?

Përmbledhja e takimit:

-
-
-

Nëse konsiderohet e dobishme, ju lutemi bashkëngjisni një përmbledhje takimi të nënshkruar nga ankuesi.

Ora dhe data kur çështja u diskutua me propozuesin/klientin e projektit:

Kush ishte i pranishëm në takim?

Sa zgjati takimi?

Përmbledhja e takimit:

-
-
-

Nëse konsiderohet e dobishme, ju lutemi bashkëngjisni një përmbledhje takimi të nënshkruar nga propozuesi/klienti.

Ora dhe data kur çështja u diskutua me personat e prekur:

Kush ishte i pranishëm në takim?

Sa zgjati takimi?

Përmbledhja e takimit:

-
-
-

Nëse konsiderohet e dobishme, ju lutemi bashkëngjisni një përmbledhje takimi të nënshkruar nga pjesëmarrësit.

Shtoni përmbledhje takimesh për çdo takim shtesë që ka ndodhur.

Pjesa 5: Hartimi i përgjigjes

Pikat kyçe të zgjidhjes (bashkëngjisni zgjidhjen e dërguar ankuesit)

--

Drafti i zgjidhjes i përgatitur nga:		Zgjidhja e finalizuar dhe e miratuar nga:	
Emri:		Emri:	
Pozicioni:		Pozicioni	
Data:		Data	
Nënshkrimi:		Nënshkrimi:	

Komunikimi i zgjidhjes te ankuesi nga:	Kontakti i bërë nga:	
	Data:	Vërejtjet:
☐ Telefonatë		
☐ E-Mail		
☐ Postë		
☐ Tjetër, specifikoni:		
Kënaqësia e ankuesit:	☐ Po	
	☐ Jo, pse:	

Nëse çështja nuk mund të zgjidhej, ju lutemi bashkëngjisni në këtë dosje dokumentacionin për hapat 6 (rishikimi nga auditimi i brendshëm dhe Drejtori Ekzekutiv) dhe nëse zbatohet hapin 7 (rishikimi nga Komiteti i Rrezikut dhe Auditimit)

ANEKSI 6: FJALORI I TERMAVE KYÇE

Objektet e lidhura: Objektet e lidhura janë ato që nuk financohen si pjesë e projektit, dhe që nuk do të ishin ndërtuar ose zgjeruar nëse projekti nuk do të ekzistonte dhe pa të cilat projekti nuk do të ishte i realizueshëm.

“Të disavantazuar ose të cenueshëm” u referohet atyre që mund të kenë më shumë gjasa të preken negativisht nga ndikimet e projektit dhe/ose janë më të kufizuar se të tjerët në aftësinë e tyre për të përfituar nga përfitimet e një projekti. Një individ/grup i tillë gjithashtu ka më shumë gjasa të përjashtohet nga/të mos jetë në gjendje të marrë pjesë plotësisht në procesin kryesor të konsultimit dhe si i tillë mund të kërkojë masa dhe/ose ndihmë specifike për ta bërë këtë.

Kujdesi i duhur, në kontekstin e sistemit të menaxhimit mjedisor dhe social, nënkupton procesin e hetimit të investimeve të mundshme për të konfirmuar të gjitha faktet, si rishikimi i masave mbrojtëse mjedisore e sociale, auditimet, vlerësimet dhe pajtueshmëria përpara shqyrtimit të financimit ose hyrjes në një marrëveshje me një tjetër.

“Vlerësimi mjedisor dhe social” nënkupton vlerësimin e rreziqeve, ndikimeve dhe mundësive mjedisore e sociale përfshirë, kur është e përshtatshme, vlerësimin e rreziqeve dhe ndikimeve të mundshme ndërkufitare të ndërmarrë nga propozuesi i projektit në një mënyrë që ndjek praktikën e mira ndërkombëtare të industrisë, identifikon alternativat më të mira, dhe lejon një pamje të integruar e të balancuar të rreziqeve dhe ndikimeve mjedisore e sociale. Ky lloj vlerësimesh mund të përfshijë vlerësime specifike ndikimi, auditime dhe studime të kujdesit të duhur, ndër të tjera.

“Vlerësimi i ndikimit mjedisor dhe social (ESIA)” i referohet një procesi ose mjeti të bazuar në një vlerësim të integruar ku shkalla dhe lloji i rreziqeve dhe ndikimeve të mundshme biofizike e sociale, përfshirë, kur është e përshtatshme, ndërkufitare, të projekteve, programeve dhe/ose nismave të politikave, parashikohen, njihen dhe vlerësohen. Ai përfshin gjithashtu vlerësimin e alternativave dhe projektimin e masave të përshtatshme zbutëse, menaxhuese dhe monitoruese për të menaxhuar ndikimet e mundshme të parashikuara.

“Ndikimet mjedisore dhe sociale” i referohen çdo ndryshimi, të mundshëm ose aktual, mbi (i) mjedisin fizik, natyror ose kulturor, dhe (ii) ndikimet mbi komunitetin përreth dhe punëtorët, që rezultojnë nga aktivitetet që do të mbështeten.

“Rreziku mjedisor dhe social” është një kombinim i probabilitetit të shfaqjes së rreziqeve të caktuara dhe ashpërsisë së ndikimeve që rezultojnë nga një shfaqje e tillë.

“Sistemi i menaxhimit mjedisor dhe social (ESMS)” i referohet një grupi procesesh dhe procedurash menaxhimi që i lejojnë një organizatë të identifikojë, analizojë, kontrollojë dhe reduktojë ndikimet mjedisore e sociale të aktiviteteve të saj përfshirë rreziqet dhe ndikimet ndërkufitare, në një mënyrë të qëndrueshme dhe të përmirësojë performancën në këtë drejtim me kalimin e kohës.

“Plani i menaxhimit mjedisor dhe social (ESMP)” i referohet një dokumenti që përmban një listë dhe përshkrim të masave që janë identifikuar për shmangien e ndikimeve negative mjedisore e sociale, përfshirë, kur është e përshtatshme, rreziqet dhe ndikimet ndërkufitare, ose minimizimin e tyre në nivele të pranueshme, ose zbutjen dhe kompensimin e tyre dhe zakonisht është rezultati kryesor i procesit ESIA.

“Masat mbrojtëse mjedisore dhe sociale (ESS)” i referohen një grupi standardesh që specifikojnë rezultatet e dëshiruara dhe kërkesat specifike për arritjen e këtyre rezultateve përmes mjeteve që janë të përshtatshme me natyrën dhe shkallën e aktivitetit dhe në përpjesëtim me nivelin e rreziqeve dhe/ose ndikimeve mjedisore e sociale.

“Entiteti ekzekutues” nënkupton çdo entitet, përmes të cilit kanalizohen ose përdoren të ardhurat e URI-t për qëllimet e një aktiviteti të financuar ose pjese të tij, dhe/ose çdo entitet që ekzekuton, kryen ose zbaton një aktivitet të financuar, ose çdo pjesë të tij.

“Ndërmjetësit” i referohen entiteteve nënkombëtare, kombëtare ose rajonale (financiare ose jofinanciare) që kontraktohen nga URI për të kanalizuar fonde në emër të URI-t për qëllime specifike të përcaktuara te projektet dhe klientët.

“Rivendosja e padëshiruar” nënkupton zhvendosjen fizike (rivendosja, humbja e tokës banuese ose humbja e strehimit), zhvendosjen ekonomike (humbja e tokës, asetëve ose aksesit në asete, përfshirë ato që çojnë në humbjen e burimeve të të ardhurave ose mjeteve të tjera të jetesës), ose të dyja, të shkaktuara nga marrja e tokës e lidhur me projektin ose kufizimet në përdorimin e tokës. Rivendosja konsiderohet e padëshiruar kur personat ose komunitetet e prekura nuk kanë të drejtë të refuzojnë marrjen e tokës ose kufizimet në përdorimin e tokës që rezultojnë në zhvendosje.

“Marrja e tokës” i referohet të gjitha metodave të marrjes së tokës për qëllimet e projektit, të cilat mund të përfshijnë blerjen e drejtpërdrejtë, shpronësimin e pronës dhe marrjen e të drejtave të aksesit, si servitutet ose të drejtat e kalimit.

“Palët e interesit” i referohen individëve ose grupeve, komuniteteve, qeverive që: (a) preken ose kanë të ngjarë të preken nga aktivitetet; dhe (b) mund të kenë interes në aktivitetet (palë të tjera të interesuara). Palët e interesit të një aktiviteti do të ndryshojnë në varësi të detajeve të aktivitetit dhe mund të përfshijnë komunitetet lokale, autoritetet kombëtare e lokale, përfshirë ato nga qeveritë fqinje, projektet fqinje dhe organizatat joqeveritare.